

Financieringsmonitor 2012-1

Onderzoek naar de financiering van het
Nederlandse bedrijfsleven

Ro Braaksma
Wim Verhoeven
Tommy Span
Lia Smit

Zoetermeer, 1 mei 2012

Dit onderzoek is gefinancierd door het ministerie van EL&I.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij EIM. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van EIM. EIM aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with EIM. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of EIM. EIM does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

1	Inleiding	5
2	De financiële positie van bedrijven in 2010	7
2.1	De financieringspositie in beeld gebracht	7
2.2	De gebruikte gegevens	8
2.3	Financieringspositie in 2010	8
2.4	Ontwikkeling financieringspositie 2007 - 2010	15
2.5	Ontwikkeling financiële kengetallen naar grootteklasse	16
2.6	De belangrijkste punten op een rijtje	17
3	Financiering gezocht	19
3.1	Benutten beschikbare kredietruimte	19
3.2	Zoeken van externe financiering	19
3.3	Waarom géén financiering gezocht?	21
3.4	Bron van vreemd vermogen	22
3.5	Verkrijgen vreemd vermogen en reden afwijzing	22
3.6	Gebruik garantieregelingen	25
3.7	De belangrijkste punten op een rijtje	26
4	Eigen vermogen	27
4.1	Waarom gekozen voor financiering met eigen vermogen?	27
4.2	Bron van eigen vermogen	28
4.3	Financiering kunnen krijgen, en reden indien niet geslaagd	29
4.4	Ontwikkeling eigen vermogen	30
4.5	Acties om vermogen vrij te maken	32
4.6	De belangrijkste punten op een rijtje	33
5	Afhandeling en voorwaarden	34
5.1	Afhandeling	34
5.2	Rente	35
5.3	Onderpand	35
5.4	Financieringsvoorwaarden banken	36
5.5	Aanpassing van eigen kredietvoorwaarden	38
5.6	De belangrijkste punten op een rijtje	39
6	Verwachte financieringsbehoefte	41
6.1	Financieringsbehoefte	41
6.2	Doel van te zoeken financiering	41
6.3	Bron van te zoeken financiering	42
6.4	Slaagkans bij verkrijgen van financiering	43
6.5	Relatie slaagkans met gezochte bedrag	44
6.6	De belangrijkste punten op een rijtje	45
7	Solvabiliteit	47
7.1	Klein en groot	47
7.2	Invloed op financiering	48
7.3	Eigen kennis van financiering en hoe die te krijgen	49
7.4	De belangrijkste punten op een rijtje	50

8	Financieringsbehoefte bedrijfsleven Nederland	51
8.1	Totaalbedragen	51
8.2	Verkregen financieringsbedrag naar omvang bedrijf	53
8.3	De belangrijkste punten op een rijtje	54
9	Snelle groeiers versus overige bedrijven	55
10	Belangrijkste uitkomsten en verschillen met 2011	57
10.1	Uitkomsten	57
10.2	Verschillen met 2011	58
Bijlagen		
I	Vragenlijst	59
II	Onderzoekverantwoording en kenmerken respondenten	64
III	Nadere uitwerking kengetallen hoofdstuk 2	67

1 Inleiding

Belang verkrijgbaarheid bedrijfsfinanciering

De financierbaarheid van het Nederlandse bedrijfsleven is voor het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) een belangrijk punt van aandacht. Verkrijgbaarheid van bedrijfsfinanciering staat immers aan de wortel van het continueren en groeien van bedrijven in Nederland. Zeker in het huidige economische klimaat is groei gewenst om ons land uit de recessie te trekken. Hier komt bij dat de komende jaren nieuwe eisen aan de kredietwaardigheid van banken worden gesteld die van invloed (kunnen) zijn op de financiering van bedrijven. Mede met het oog daarop heeft de 'Expertgroep Bedrijfsfinanciering' onder leiding van Tom de Swaan (ex-ceo ABN AMRO) vorig jaar een advies uitgebracht met een aantal aanbevelingen voor een gezonde bedrijfsfinanciering¹. Om de ontwikkeling van de financiering van bedrijven te volgen heeft EL&I aan EIM opdracht verleend voor de huidige financieringsmonitor. In dit kader zal er twee maal een meting worden verricht in 2012. Met de gegevens die dat oplevert, kan inzicht worden verkregen in de behoefte van ondernemers aan financiering en in de wijze waarop in die behoefte wordt voorzien. Dit stelt EL&I in staat goed in te spelen op behoeften en trends.

Inhoud van deze monitor

De monitor start met een beschrijving van de financiële positie van het niet-financiële bedrijfsleven in 2010 met een verdeling naar sector en grootteklasse. Hierna volgt een beschrijving van de uitkomsten van de eerste meting van 2012 in het kader van dit onderzoek bij het Nederlandse bedrijfsleven. Het onderzoek is uitgevoerd in februari en maart 2012 bij 1.400 ondernemingen in het Nederlandse private bedrijfsleven exclusief de financiële dienstverlening, overheid, zorg en onderwijs. Daarbij zijn kleine, middelgrote en grote bedrijven onderscheiden, respectievelijk met 2 tot en met 49 werkzame personen, 50 tot en met 249 en 250 of méér werkzame personen.

¹ Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, *Naar een gezonde basis: bedrijfsfinanciering na de crisis*, Den Haag, 2011.

2 De financiële positie van bedrijven in 2010

Om de financieringsbehoefte van het bedrijfsleven en het aanbod daarvoor in het juiste perspectief te plaatsen is het van belang eerst een zo recent mogelijk beeld te schetsen van de financieringspositie van Nederlandse bedrijven. Dit hoofdstuk voorziet in dit perspectief en geeft een gedetailleerde beschrijving van de financieringspositie in 2010, aan de hand van een aantal belangrijke kengetallen. Ze betreffen het gehele bedrijfsleven, naar sector en naar grootteklasse.

Vervolgens wordt de ontwikkeling van de financieringspositie over een periode van de vier hieraan voorafgaande jaren in kaart gebracht. Hieruit blijkt dat de verdeling van de balansposten over de tijd sterk stabiel is. Zowel de verdeling over vaste en vlottende activa als over de financieringsbronnen van deze bezittingen naar vreemd en eigen vermogen, vertoont weinig fluctuaties. De grootste verschillen zijn die tussen sectoren en grootteklassen: de ene sector of grootteklasse heeft duidelijk meer vaste activa of financiert meer uit eigen vermogen dan de andere.

2.1 De financieringspositie in beeld gebracht

Hierna wordt de financieringspositie van het Nederlandse bedrijfsleven geschetst aan de hand van acht kengetallen. Vijf hiervan zijn balanspost aandelen gerelateerd aan het balanstotaal, de overige drie zijn bekende financiële kengetallen die gebruikt worden om de financiële positie van een onderneming uit te drukken en vergelijkbaar te maken. Het betreft de volgende kengetallen, waarvan opbouw en definities zijn te vinden in Bijlage III:

- vaste activa
- vlottende activa
- eigen vermogen
- kort vreemd vermogen
- lang vreemd vermogen
- solvabiliteit
- liquiditeit of de *current ratio*
- rentabiliteit van het eigen vermogen

Solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit

De *solvabiliteit* is de capaciteit van een onderneming om op lange termijn aan haar verplichtingen te voldoen; de *liquiditeit* is een benadering van deze capaciteit op korte termijn. De *rentabiliteit* van het eigen vermogen is de verhouding van de nettowinst tot het eigen vermogen.

Financieringspositie

De financieringspositie wordt gedetailleerd uiteengezet naar een voor deze Financieringsmonitor opgestelde sectorindeling, bestaande uit acht sectoren. Deze sectoren beslaan de niet-financiële economie¹, exclusief het openbaar bestuur, het onderwijs en de zorg, omwille van hun afwijkende financieringsbehoeften en -mogelijkheden.

¹ Tot de financiële sector behoren het bank- en verzekeringswezen, de financiële tussenpersonen en de vastgoedsector.

Grootteklasse

Een verdere verbijzondering is aangebracht naar een drietal grootteklassen, gebaseerd op het aantal werkzame personen of de jaarlijkse omzet van de onderneming. In het eerste geval geldt dat het kleinbedrijf bestaat uit die bedrijven met 1 tot 49 werkzame personen, 50 tot 249 werkzame personen voor het middenbedrijf en dat het grootbedrijf wordt gevormd door die ondernemingen met 250 of meer werkzame personen. Voor de indeling op basis van omzet zijn bedragen van tien en vijftig miljoen euro gehanteerd om klein-, midden- en grootbedrijf te onderscheiden¹.

2.2 De gebruikte gegevens

Microdata CBS

De cijfers voor de jaren 2007 tot 2009 zijn gebaseerd op microgegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Hiervoor zijn de Statistiek Niet-Financiële Ondernemingen (NFO) en het Algemeen Bedrijven Register (ABR) gekoppeld. Voor het jaar 2010 zijn de data uitsluitend op macro- en mesoniveau beschikbaar en nog niet op microniveau. Aan de totalen van de economie als geheel is een diepergaande invulling naar grootteklasse gegeven op basis van ontwikkelingen in de jaarrekeningen van bedrijven.. Hiervoor maakt Panteia/EIM gebruik van de REACH database (jaarrekeninggegevens op basis van handelsregister KvK).

Statistiek Niet Financiële Ondernemingen (NFO)

De NFO bevat uitsluitend gegevens van rechtspersonen. Hierdoor ontbreekt een omvangrijke groep zelfstandige ondernemers uit het kleinbedrijf in het geschetste financiële plaatje: die van de niet-rechtspersonen. De financieringspositie en – behoeften van deze twee groepen verschillen aanzienlijk. Om een zo compleet mogelijk beeld te schetsen dienen zij apart geanalyseerd te worden. Voor het jaar 2010 zijn cijfers met betrekking tot de groep van niet rechtspersonen in het overzicht verwerkt, gebaseerd op schattingen uit het FAMOS financieringsmodel dat Panteia/EIM heeft ontwikkeld². In de (sub)totalen worden deze cijfers bovenop de totalen van het CBS geteld.

Ondernemingsgroepen

De tabellen bevatten gegevens van aantallen *ondernemingsgroepen* en niet van individuele ondernemingen. Dochterbedrijven vallen onder het moederbedrijf. Het moeder bedrijf wordt hierbij gezien als de financiële eenheid die acvteerd in de economische realiteit. Voor de niet-rechtspersonen in het kleinbedrijf en voor het overgrote deel van het kleinere bedrijfsleven staat de ondernemingsgroep gelijk aan de bedrijfseenheid.

2.3 Financieringspositie in 2010

De financieringspositie van het Nederlandse bedrijfsleven wordt in dit onderzoek bepaald door de bezittingen en de soort bezittingen. Een unieke mix van vaste en vlottende activa vraagt om een wijze van financiering die zo goed mogelijk aansluit op het karakter van de bezitting. Vlottende activa zoals voorraden vra-

¹ De grens van €50 miljoen wordt ook gehanteerd door de ECB.

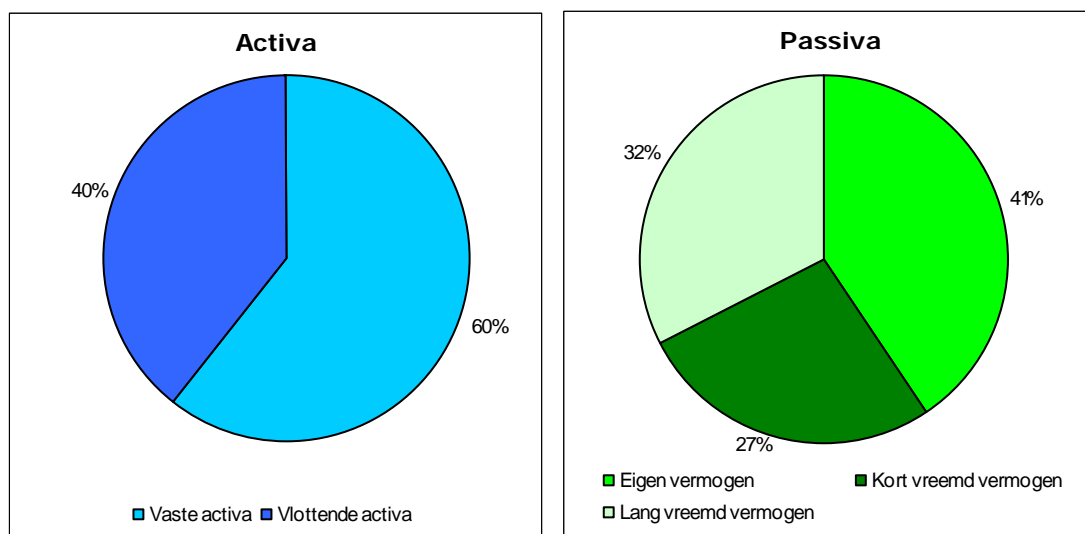
² Zie Verhoeven & Folkeringa (2002) – *FAMOS: a size-class based financial analysis model*, Panteia/EIM.

gen bijvoorbeeld om kortlopende financiering en vaste activa als bedrijfspanden en machines vragen veelal om langlopende financiering. De werkelijkheid is echter minder zwart-wit: een deel van de vlottende activa heeft een vaste kern die ook met voor de langere termijn aangetrokken gelden gefinancierd kan worden.

Bedrijven kunnen hun bezittingen en investeringen financieren met het eigen vermogen of met vreemd vermogen. Hierbij bestaat het eigen vermogen uit de ingehouden winsten en eventueel aandelenkapitaal en het vreemde vermogen veelal uit bancaire krediet en obligaties. De verhouding van vreemd vermogen en totale financiering is een indicatie van het financiële risico voor kapitaalverschaffers. Want hoe hoger het aandeel vreemd vermogen is, des te groter is de rentegevoeligheid van de winst en hoe lager de solvabiliteit. Een belangrijke bepalende factor om te kiezen voor de verhouding tussen eigen dan wel vreemd vermogen, en korte- dan wel langetermijnfinanciering is de rente.

Uit Figuur 1 blijkt dat 60% van de bezittingen van het totale bedrijfsleven bestaat uit vaste activa. Deze figuur maakt ook duidelijk dat de financiering van de activazijde ongeveer gelijk verdeeld is over eigen vermogen, respectievelijk kort en lang vreemd vermogen. Financiering uit eigen vermogen en lang vreemd vermogen dekken ruimschoots de aanwezige vaste activa.

Figuur 1 Financieringsbehoefte van het bedrijfsleven in 2010

(balanstotaal= € 1.439.421.816 ; n=789.694)

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

De verdeling van de balans van het bedrijfsleven zegt op zich nog niet veel over de financiële gezondheid van de Nederlandse ondernemingen. In Tabel 1 worden daarom enkele financiële kengetallen over het totale gemeten bedrijfsleven gepresenteerd.

Tabel 1 Kengetallen financieringspositie van het bedrijfsleven in 2010

Kengetal	waarde
Solvabiliteit	0.41
Liquiditeit (<i>current ratio</i>)	1.47
Rentabiliteit Eigen Vermogen	13.0%

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

Zoals eerder uiteengezet geeft de solvabiliteit de verhouding aan tussen het eigen vermogen en het totale vermogen, zoals te zien is in Figuur 1. Hoe hoger de solvabiliteit, des te minder gevoelig is de financiële gezondheid van het Nederlandse bedrijfsleven voor externe factoren.

De liquiditeit geeft aan in welke mate er voldoende vlottende middelen aanwezig zijn om tijdig aan verplichtingen te voldoen. Hoe lager deze *current ratio*, hoe slechter de liquiditeitspositie. Daarbij dient opgemerkt te worden dat een slechte liquiditeitspositie ($\text{current ratio} \leq 1$) pas een probleem vormt voor de financierbaarheid van het bedrijfsleven wanneer bedrijven kampen met een lage solvabiliteit en/of te maken hebben met een verliesgevende exploitatie.

Ten slotte vormt de rentabiliteit van het eigen vermogen een indicatie van het rendement behaalt op het eigen geld dat door de eigenaren (inclusief aandeelhouders) van het bedrijf in de onderneming is geïnvesteerd. Omdat dergelijke eigenaren ook een financieel risico lopen, zal deze rentabiliteit hoger moeten zijn dan de rente te behalen op risicoloze beleggingen. In 2010 was de rentabiliteit op het eigen vermogen 13.0% voor het gehele bedrijfsleven. Dit is fors lager dan in voorgaande jaren, met wel een lichte opleving sinds 2009. Zie verder § 2.4

2.3.1 Financieringspositie in 2010 naar sectoren

Een verdere verbijzondering naar de acht onderscheiden sectoren laat onderliggende verschillen binnen het bedrijfsleven zien. In Tabel 2 wordt een overzicht gepresenteerd van de balansverdeling van de verschillende bedrijfstakken, evenals het balanstotaal en het aantal ondernemingsgroepen in een sector. Aan de activazijde worden duidelijke verschillen zichtbaar. De sectoren die een hoger aandeel vaste activa hebben zijn ook de sectoren die veel moeten investeren in machines en bedrijfspanden: industrie, landbouw en vervoer. In de laatste sector zorgt bijvoorbeeld het wagenpark voor het grootste aandeel vaste activa van alle sectoren. Omgekeerd hebben sectoren die sterk inzetten op mankracht, zoals de bouw, een laag aandeel vaste activa. In de handel zijn voorraden een groot deel van de bezittingen, wat het hoge aandeel vlottende activa verklaart.

Tabel 2 Verdeling balans naar sector

Sector	Onderne- mings- groepen	Balanstotaal (x €1,000)	Activa		Passiva		
			Vaste Activa	Vlottende Activa	Eigen Vermogen	KVV	LVV
Landbouw	85,811	€ 33,234,514	67%	33%	41%	19%	40%
Industrie	52,724	€ 619,669,353	68%	32%	50%	22%	28%
Bouwnijverheid	116,764	€ 79,033,819	47%	53%	29%	35%	36%
Handel	177,147	€ 339,826,091	46%	54%	35%	36%	29%
Horeca	39,107	€ 28,755,706	64%	36%	23%	26%	51%
Vervoer	27,034	€ 102,891,919	73%	27%	33%	22%	45%
ICT en zakelijke diensten	226,279	€ 188,805,409	60%	40%	35%	27%	38%
Overige diensten	64,828	€ 47,205,004	60%	40%	26%	26%	48%
Totaal	789,694	€ 1,439,421,816	61%	39%	41%	27%	32%

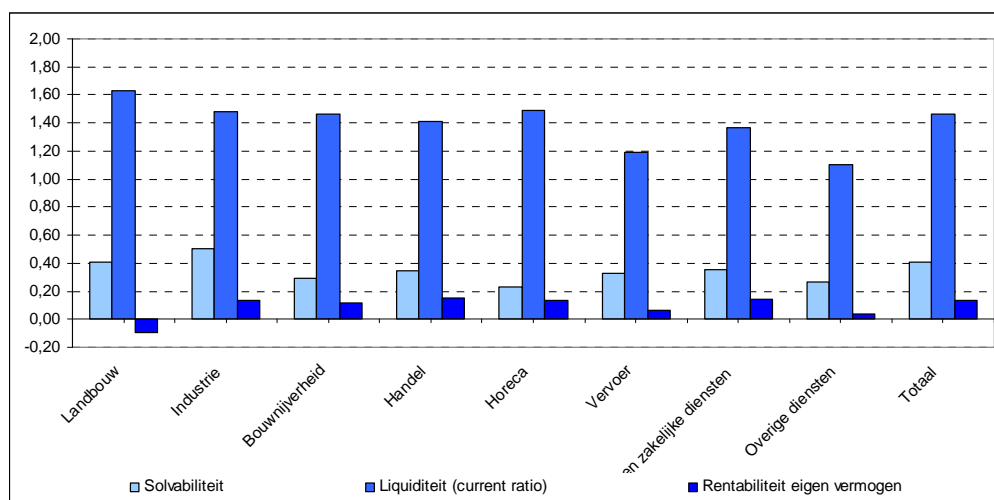
Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

Betreffende de verdeling van de passiva, valt op dat met 50% financiering uit eigen vermogen vooral de industrie sterk afwijkt van het gemiddelde aandeel. Deze sector heeft het grootste aandeel grote bedrijven (meer dan 250 werkzame personen). Van deze grote bedrijven is een aantal aan de beurs genoteerd, vergaat daarmee een groter aandelenkapitaal en zet zodoende sterker in op financiering met eigen vermogen. Hier tegenover staat de horeca, die met 77% de sector is met het grootste aandeel van financiering met vreemd vermogen en lang vreemd vermogen, waarschijnlijk ter financiering van vaste activa zoals bedrijfspand en tapinstallaties, die een relatief groot deel van de bezittingen in deze sector uitmaken.

Een vergelijking van de financiële kengetallen tussen de verschillende sectoren wordt gegeven in Figuur 2. Een gedetailleerde tabel met de onderliggende waarden is te vinden in Bijlage III.

Wat de solvabiliteit betreft valt op dat bouwnijverheid, overige dienstensector en horeca er met een aandeel van het eigen in het totaal vermogen van respectievelijk 29%, 26% en 23% het minst sterk voor staan. Zoals eerder geconstateerd staat daar de industrie tegenover met een solvabiliteit van 50%. Wat betreft liquiditeit staat de landbouw er het beste voor. Met verhoudingen tussen vlottende activa en passiva van respectievelijk 1,19 en 1,10 zijn het vervoer en de overige diensten het minst goed in staat om op korte termijn aan hun verplichtingen te voldoen. Ten slotte zijn er grote verschillen in rentabiliteit van het eigen vermogen. Dit is niet verrassend, omdat de netto winst een zeer volatiele variabele is. De landbouw is de enige sector met een negatief rendement op het eigen vermogen (-10 procent), terwijl handel, ICT en zakelijke diensten de hoogste rentabiliteit realiseren.

Figuur 2 Kengetallen financieringspositie naar sector in 2010

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

2.3.2 Financieringspositie 2010 naar grootteklasse

Een verbijzondering naar sectoren geeft informatie over onderliggende verschillen binnen het bedrijfsleven. Vervolgens wordt onderscheid naar grootteklasse gemaakt. De ondernemingsgroepen zijn naar het aantal werkzame personen of naar omzet ingedeeld in vier grootteklassen, met niet-rechtspersonen (*nrp*) uit het kleinbedrijf telkens als eerste¹. In Tabel 3 wordt een beeld geschetst van de verschillen in balansstructuur tussen de grootteklassen.

Met betrekking tot de activazijde valt het grote aandeel vaste activa in het grootbedrijf op. Dit hangt deels samen met de sectorstructuur: het grote aandeel van de industrie en anderzijds met het feit dat het grootbedrijf kapitaalintensiever is, met meer investeringen in bedrijfsmiddelen en (im)materiële activa. Anderzijds houden kleine bedrijven uit voorzorg (om aan hun kortetermijnverplichtingen te kunnen voldoen) meer liquide middelen aan. Het risico dat zij failleren is aanzienlijk groter dan bij het grootbedrijf.

¹ Het betreft hier eenmanszaken, vennootschappen onder firma, maatschappen en commanditaire vennootschappen. Het zijn doorgaans zeer kleine bedrijven met doorgaans minder dan 5 werkzame personen.

Tabel 3 Verdeling balans naar grootteklasse o.b.v. werkzame personen

Sector	Ondernemings groepen	Balanstotaal (x €1,000)	Activa		Passiva		
			Vaste Activa	Vlottende Activa	Eigen Vermogen	KVV	LVV
Kleinbedrijf (nrp)	537,978	€ 163,472,916	51%	49%	22%	27%	51%
Kleinbedrijf (rp)	241,560	€ 256,819,794	46%	54%	35%	31%	34%
Middenbedrijf	8,658	€ 133,311,430	48%	52%	36%	35%	29%
Grootbedrijf	1,498	€ 885,817,677	68%	32%	46%	25%	29%
Totaal	789,694	€ 1,439,421,816	60%	40%	41%	27%	32%

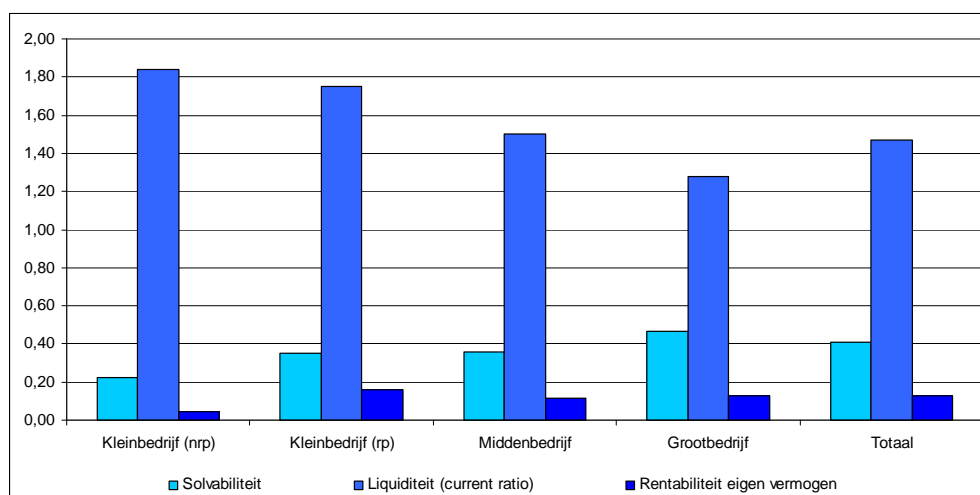
Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

Bij de financiering van de bezittingen is een duidelijke tendens zichtbaar: hoe groter het bedrijf, hoe groter het aandeel dat wordt gefinancierd met eigen vermogen. De verklaring hiervoor is o.a. gelegen in de mogelijkheid tot beursgang voor grotere bedrijven. Bij het lang vreemd vermogen is de trend omgekeerd: hoe kleiner de onderneming, hoe meer men kiest voor lang vreemd vermogen.

Een vergelijking naar grootteklasse op basis van omzet laat een vergelijkbare verdeling zien als die op basis van aantal werkzame personen. Ook daar heeft het grootbedrijf het grootste aandeel vaste activa en neemt het belang van financiering uit eigen vermogen toe met de omvang van de omzet. Enig verschil bestaat uit het feit dat de trend binnen het gebruik van lang vreemd vermogen minder eenduidig is.

Zie Figuur 3 voor een vergelijking van de financiële kengetallen naar grootteklasse. Een tabel met de onderliggende waarden is te vinden in Bijlage III.

Figuur 3 Kengetallen financieringspositie naar grootteklasse in 2010

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

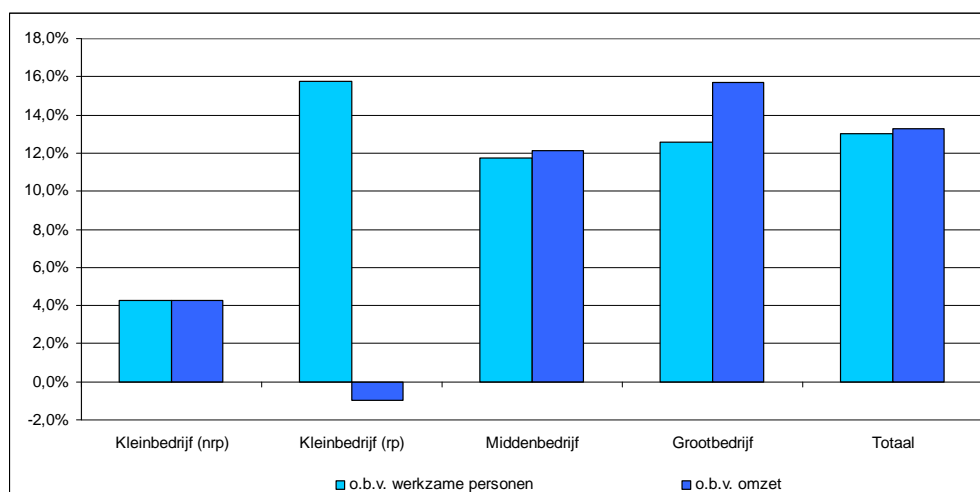
Figuur 3 laat zien dat niet-rechtspersonen in het kleinbedrijf van de onderzochte grootteklassen verreweg de slechtste solvabiliteitspositie hebben. Dat bleek al eerder uit hun balanspositie aan eigen vermogen. Het grootbedrijf blijkt het

meest solvabel. Het grootbedrijf blijkt echter ook de laagste liquiditeitspositie te hebben, al ligt die ruimschoots boven de 1. Een minder goede liquiditeitspositie is pas een probleem wanneer ook de solvabiliteit slecht en/of de onderneming verliesgevend is: ondernemingen met een lage solvabiliteit zullen immers meer moeite hebben vreemd vermogen aan te trekken. Niet-rechtspersonen binnen het kleinbedrijf hebben wèl de beste *current ratio*. De betere liquiditeitspositie hangt deels samen met de kans dat bedrijven niet overleven. Dit risico is bij kleine bedrijven groter dan bij grotere. Kleine bedrijven houden daarom uit voorzorg meer liquide middelen aan. Anderzijds spelen ook schaalnadelen een rol.

Ook naar grootteklasse is de rentabiliteit het meest variabele kengetal. De niet-rechtspersonen in het kleinbedrijf hebben met slechts 4% het laagste rendement op eigen vermogen. Het overige kleinbedrijf heeft met 16% juist het hoogste rendement. Een deel van de verklaring voor het zeer lage rendement van de niet-rechtspersonen ligt in de definitie gehanteerd voor de nettowinst van dergelijke ondernemingen: deze is exclusief toegerekend loon van zelfstandigen¹.

Uit een vergelijking naar grootteklasse op basis van omzet blijken weinig verschillen. De liquiditeit en vooral de solvabiliteit liggen in dezelfde orde van grootte. De grootste verschillen zijn er bij de rentabiliteit van het eigen vermogen, de meest volatiele van de drie kengetallen: zie figuur 4.

Figuur 4 Vergelijking rentabiliteit eigen vermogen naar grootteklasse

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

Waar het gemiddelde totale verschil vooral voor het middenbedrijf klein is, springt het kleinbedrijf er sterk uit, met een rentabiliteit van 16% op basis van de indeling naar werkzame personen. Op basis van omzet is het rendement op eigen vermogen negatief: -1,0%. Bij het grootbedrijf is de rentabiliteit op basis van omzet juist enkele procentpunten hoger.

¹ Dit toegerekende loon is gelijkgesteld aan het loon dat een werknemer verdient in de betreffende sector/grootteklasse.

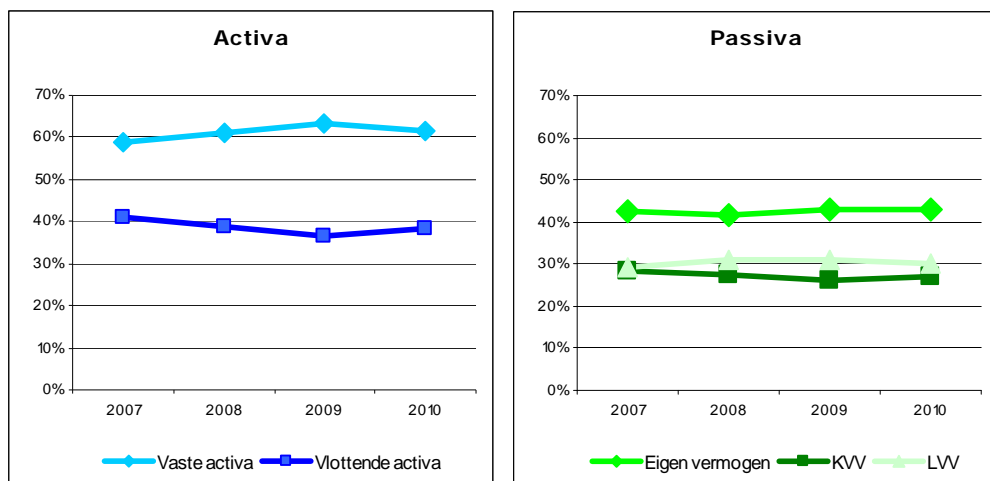
2.4 Ontwikkeling financieringspositie 2007 - 2010

Het voorgaande beschrijft de financieringspositie van het bedrijfsleven in het jaar 2010, het meest recente jaar waarover data beschikbaar zijn. In deze paragraaf wordt nog iets verder teruggekeken in de tijd, met een beschrijving van de periode 2007 tot en met 2010. Deze periode komt overeen met die van de kredietcrisis.

In Figuur 5 is de ontwikkeling weergegeven van de aandelen van de balansposten. Het niveau van de aandelen vaste en vlottende activa blijft over de periode van vier jaar redelijk constant, met een maximale fluctuatie van niet meer dan 4 procentpunt. Ook bij de passiva blijken de niveaus van de aandelen tamelijk constant. Dit lijkt opmerkelijk, gezien de financiële crisis, maar is het gevolg van balansverkorting o.a. door vraaguitval. De verslechtering van de omvang van het eigen vermogen ging gepaard met een vergelijkbare aanpassing van het vreemd vermogen (mede als gevolg van teruglopende investeringen).

In de loop van vier jaar heeft vooral een uitwisseling plaatsgevonden van kort en lang vreemd vermogen binnen het aandeel van de bezittingen dat met vreemd vermogen is gefinancierd.

Figuur 5 Ontwikkeling van de balansposten 2007 - 2010

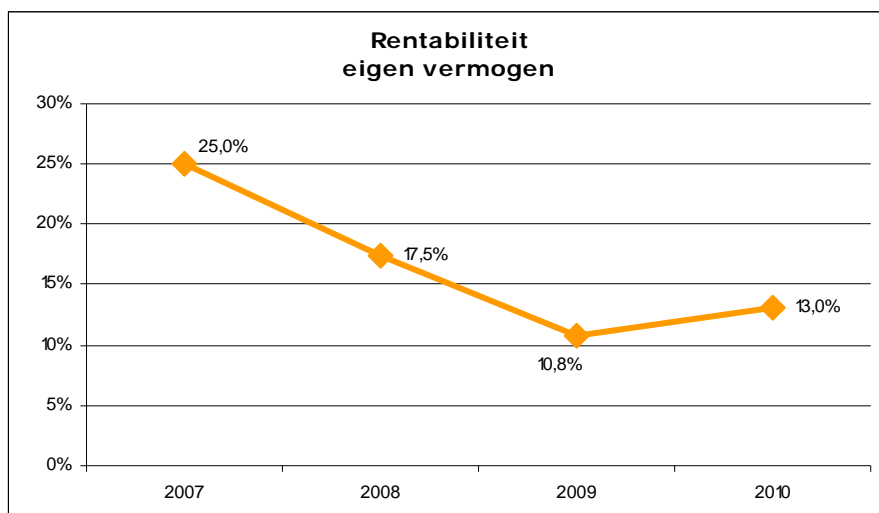

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

Bij de ontwikkeling van de financiële kengetallen doen zich evenmin sterke fluctuaties voor. De ontwikkeling van de solvabiliteit geeft eveneens een zeer stabiel beeld te zien, en hetzelfde geldt voor de liquiditeitspositie: in vier jaar een afwijking van niet meer dan 0,05.

De rentabiliteit van het eigen vermogen geeft een dynamischer beeld te zien. Beginnend in 2007 zet een neerwaartse trend in die in de twee jaren daarna doorzet. De rentabiliteit van het gehele bedrijfsleven daalt van 25% naar 11%. Een eerste teken van herstel is er pas in 2010: dan neemt het rendement op eigen vermogen toe naar 13%. Zie Figuur 6. Hieruit blijkt dat in tegenstelling tot de eerder geconstateerde stabiele ontwikkeling van de passiva het rendement op eigen vermogen wél fors verslechterd is in de jaren van de financiële crisis.

Figuur 6 Ontwikkeling rentabiliteit eigen vermogen 2007 - 2010

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

2.5 Ontwikkeling financiële kengetallen naar grootteklasse

Ook naar grootteklasse is dezelfde ontwikkeling zichtbaar van redelijk stabiele solvabiliteit en liquiditeit. Alleen niet-rechtspersonen in het kleinbedrijf zijn hierop een uitzondering, met een solvabiliteit die daalt in 2009, en een liquiditeit die juist fors oploopt in dat jaar. De rentabiliteit op eigen vermogen laat voor *alle* grootteklassen een verslechtering zien in de kredietcrisis. In 2010 treedt licht herstel op bij niet-rechtspersonen, en in het grootbedrijf. Zie Tabel 4.

Tabel 4 Ontwikkeling kengetallen per grootteklasse 2007 - 2010

Grootteklasse	Jaar	Solvabiliteit	Liquiditeit (<i>current ratio</i>)	Rentabiliteit eigen vermogen	KVV	LVV
Kleinbedrijf niet-rechtspersonen	2007	0.22	1.43	5.0%	39%	39%
	2008	0.20	1.45	3.0%	39%	34%
	2009	0.19	1.88	2.2%	37%	44%
	2010	0.22	1.84	4.3%	27%	51%
Kleinbedrijf rechtspersonen	2007	0.32	1.73	30.5%	37%	35%
	2008	0.35	1.76	22.3%	33%	31%
	2009	0.35	1.83	16.7%	38%	28%
	2010	0.35	1.75	15.8%	31%	34%
Middenbedrijf	2007	0.38	1.44	19.4%	43%	33%
	2008	0.38	1.39	14.9%	43%	32%
	2009	0.37	1.47	11.5%	43%	27%
	2010	0.36	1.50	11.8%	35%	29%
Grootbedrijf	2007	0.47	1.35	24.6%	36%	30%
	2008	0.44	1.28	16.8%	37%	32%
	2009	0.46	1.23	9.5%	30%	29%
	2010	0.46	1.28	12.6%	25%	29%

Source: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

2.6 De belangrijkste punten op een rijtje

In deze paragraaf vindt u de belangrijkste resultaten van dit hoofdstuk.

- De industrie heeft van de onderscheiden sectoren de hoogste solvabiliteit: 50%. Bouw, overige diensten en horeca blijven daar met respectievelijk 29%, 26% en 23% ver bij achter.
- De landbouw is koploper qua liquiditeit.
- Hoe groter het bedrijf, hoe meer financiering met eigen vermogen.
- Het kleinbedrijf haalt in 2010 met 16% het hoogste rendement op eigen vermogen: voor het totale bedrijfsleven is de rentabiliteit 13%.
- De crisis beïnvloedt de rentabiliteit negatief, met een daling van 25% naar 11% en licht herstel naar 13% in 2011, maar zorgt verder voor slechts geringe fluctuaties van financiële kengetallen.

3 Financiering gezocht

Dit hoofdstuk behandelt het financieringsgedrag van bedrijven met het accent op vreemd vermogen: waarvoor zocht men financiering en bij wie, heeft men het gezochte bedrag gekregen, en zo nee, waarom niet, en heeft men gebruik gemaakt van garantieregelingen? Zie Bijlage II voor de onderzoekverantwoording en enkele kenmerken van de deelnemers aan het onderzoek.

3.1 Benutten beschikbare kredietruimte

Grootbedrijf gebruikt bestaande kredietruimte meer

Zoals Tabel 5 laat zien maken kleine bedrijven minder dan grotere gebruik van de voor hen beschikbare kredietruimte. Jonge bedrijven maken weer iets minder gebruik van deze mogelijkheid dan langer gevestigde. Zij hebben ook wat vaker (nog) geen krediet. Ten opzichte van 2011 zijn de verhoudingen bij de totale populatie niet veranderd, maar is er wel een verschuiving naar grootteklasse: middelgrote bedrijven benutten hun kredietruimte méér, met name grote bedrijven juist minder. Jonge bedrijven benutten de bestaande kredietruimte méér dan gevestigde bedrijven, maar 20% heeft in het geheel géén krediet.

Tabel 5 Méér benutten van bestaande kredietruimte

'Gewogen' percentages	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.385	
	KB	MB	GB	totaal 2012	totaal 2011
Antwoord					
Méér benut	23%	31%	29%	24%	24%
Niet méér benut	62%	60%	57%	62%	63%
Heeft geen krediet	14%	9%	14%	14%	13%

Bron: EIM, 2012

3.2 Zoeken van externe financiering

Minder bedrijven vragen aanvullende financiering

Tabel 6 laat zien dat één op de vijf Nederlandse bedrijven in het afgelopen jaar aanvullende financiering heeft proberen te krijgen. Dat is minder dan bij de voorgaande meting: toen was het nog 22%. Bij kleine en grote bedrijven is er een afnemende kredietvraag, maar bij middelgrote bedrijven is hij juist toegenomen ten opzichte van de meting in 2011. Bij de kleine bedrijven hebben *jonge* bedrijven met 21% vaker aanvullend krediet proberen te krijgen dan langer gevestigde (17%).

Zoeken van eigen vermogen meer in trek

Meestal zoekt men vreemd vermogen, maar ten opzichte van de monitor van 2011 valt een duidelijke stijging op van het aantal dat eigen vermogen zoekt. Kleine bedrijven lopen hierin voorop, en met name *jonge* bedrijven. De veronderstelling dat de wet van de communicerende vaten hier mee te maken heeft ligt voor de hand: bij de bank is minder makkelijk aan geld te komen, en dus probeert men aan extra eigen vermogen te komen.

Industrie zoekt vaker eigen vermogen, evenals jonge bedrijven

Opvallend is een sectorverschil: de industrie zoekt duidelijk vaker eigen vermogen, of eigen en vreemd vermogen, terwijl alle andere sectoren vooral vreemd vermogen zoeken. De bouw is wat dat betreft koploper. Jonge bedrijven zoeken vaker eigen vermogen dan *gevestigde* kleine bedrijven, al dan niet in combinatie met vreemd vermogen.

Tabel 6 Financiering gezocht buiten de bestaande kredietruimte, en aard daarvan

'Gewogen' percentages	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.390	
	KB	MB	GB	Totaal 2012	Totaal 2011
Antwoord					
Ja, financiering gezocht	18%	29%	17%	19%	22%
w.v. EV ¹	17%	10%	0%	17%	7%
w.v. VV (leningen)	57%	70%	100%	57%	67%
w.v. beide	26%	20%	0%	26%	26%

Bron: EIM, 2012

Werkkapitaal voornaamste bestemming, investeren vaker genoemd

Werkkapitaal is het voornaamste doel van de gezochte financiering, gevolgd door investeringen, en op enige afstand bedrijfsmiddelen en huisvesting.

Ten opzichte van de monitor van 2011 noemt men werkkapitaal en herfinanciering wat minder vaak als doel van de gezochte financiering, overnames en bedrijfsmiddelen juist wat vaker. Herfinanciering wordt bij grote bedrijven wél vaker genoemd als doel van de gezochte financiering. Onderscheid naar grootteklasse levert verder geen interessante verschillen op.

Andere bestemmingen (laatste regel van Tabel 7) zijn voor een klein deel 'defensief', zoals "herstart na faillissement" en "dekking van een negatief bedrijfsresultaat". Wat vaker noemt men hier het op peil houden van de liquiditeit. Het meest genoemd is hier "financiering van groei en acquisities". Ook enkele malen genoemd: vóórfinanciering van (te) laat betalende debiteuren. Daarnaast zijn er nog wat speciale doelen zoals "uitkoop van een aandeelhouder", "een reorganisatie en opvangen van een seizoenspiek in de bedrijfsactiviteit".

Jonge bedrijven: financiering gevraagd voor (extra) werkkapitaal

Gevestigde ondernemingen hebben financiering vaker nodig voor aanschaf van bedrijfsmiddelen, voor huisvesting en voor investeringen. Jonge bedrijven (minder dan 5 jaar gevestigd) vragen vaker financiering voor werkkapitaal (56%, tegen 32% bij de langer gevestigde kleine bedrijven).

¹ Eigen vermogen, inclusief achtergestelde leningen. De drie laatste percentages tellen op tot 100%, dat wil zeggen, van degenen die het afgelopen jaar geprobeerd hebben financiering te krijgen: het percentage van de eerste rij.

Tabel 7 Voor welk doel financiering gezocht? (Meer antwoorden mogelijk)

Doel	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 357	
	KB	MB	GB	Totaal 2012	Totaal 2011
Start bedrijf	0%	0%	0%	0%	4%
Overname	9%	1%	13%	9%	3%
Herfinanciering	0%	2%	16%	11%	15%
Herstructurering balans	0%	4%	4%	4%	3%
Werkkapitaal	36%	42%	39%	40%	47%
Innovatie	0%	1%	1%	1%	2%
Internationalisering	0%	0%	0%	0%	0%
Huisvesting	18%	25%	7%	13%	15%
Bedrijfsmiddelen	10%	10%	15%	13%	9%
Overige investeringen	18%	27%	16%	20%	22%
Anders	9%	13%	6%	8%	11%

Bron: EIM, 2012

3.3 Waarom géén financiering gezocht?

Geen financiering: niet nodig en beschikbaar krediet voldoende

De meeste bedrijven geven aan geen financiering te zoeken omdat zij dat niet nodig hebben. Andere redenen zijn dat hun kredietruimte voldoende is, of dat zij het niet verwachten te kunnen krijgen. Bij grote bedrijven komt het relatief vaak voor dat een bedrijf in deze geen eigen beslissingsbevoegdheid heeft, maar dat hun moederbedrijf beslist over financiering. Zie verder Tabel 8.

Tabel 8 Waarom geen financiering gezocht? (Meer antwoorden mogelijk)

Reden	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.033	
	KB	MB	GB	Totaal 2012	Totaal 2011
Niet nodig	87%	81%	66%	79%	83%
Te duur	1%	1%	0%	1%	0%
Verwacht het niet aan te kunnen trekken	5%	2%	0%	3%	5%
Bestaande kredietruimte is voldoende	10%	14%	16%	13%	9%
Moederbedrijf beslist	0%	10%	23%	10%	1%
Andere reden	5%	5%	8%	6%	4%

Bron: EIM, 2012

De redenen waarom jonge bedrijven geen financiering hebben gezocht blijken weinig te verschillen van die van langer gevestigde kleine bedrijven. Wél zijn

'niet nodig' en 'bestaande kredietruimte is voldoende' bij hen wat minder vaak de reden¹.

Ten opzichte van de monitor van 2011 valt op dat grote bedrijven nu vaker aangeven dat hun moederbedrijf beslist. Bij kleine en zeker bij middelgrote bedrijven noemt men vaker 'niet nodig' als reden om geen financiering te zoeken.

3.4 Bron van vreemd vermogen

Huisbank favoriet, vooral bij kleine bedrijven

Uit Tabel 9 is af te lezen dat bedrijven hun leningen voor het grootste deel afsluiten bij hun eigen huisbank, maar dat grotere bedrijven vaker ook zaken doen met andere banken. Kleine bedrijven doen vaker dan middelgrote en grote bedrijven een beroep op familie en vrienden. Vergeleken met de monitor van 2011 trekken nu meer bedrijven (een deel van het) aanvullend vreemd vermogen aan bij hun huisbank: dit aandeel stijgt van 72% naar 75%.

Tabel 9 Bron van vreemd vermogen

<i>(meer antwoorden mogelijk)</i>		<i>Grootteklasse</i>			<i>Aantal bedrijven: 240</i>
<i>Bron</i>	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>alle bedrijven</i>	
Huisbank	68%	79%	74%	75%	
Andere dan huisbank	14%	17%	31%	21%	
Familie en vrienden	7%	3%	0%	3%	
Leveranciers	3%	2%	3%	3%	
Anders	10%	8%	13%	9%	

Bron: EIM, 2012.

3.5 Verkrijgen vreemd vermogen en reden afwijzing

Kleine bedrijven krijgen de gevraagde lening veel minder vaak

Kleine bedrijven slagen er nog steeds aanzienlijk minder vaak in financiering te krijgen dan middelgrote en grote bedrijven: 33% van de aanvragen wordt afgewezen, tegen 19% bij middelgrote, en 10% bij grote bedrijven.

Bouw, handel en horeca vaker geweigerd

In bouw, handel en horeca worden meer financieringsaanvragen dan in de overige sectoren niet of slechts gedeeltelijk gehonoreerd. Zie Tabel 10².

Jonge bedrijven krijgen vaker het gevraagde eigen vermogen

Jonge bedrijven krijgen vaker dan andere kleine bedrijven het gevraagde eigen vermogen, maar dat geldt niet voor *vreemd* vermogen.

¹ 'Niet nodig': 84% bij jonge bedrijven, tegen 88% bij langer gevestigde. 'Bestaande kredietruimte voldoende': 8% bij jonge bedrijven, tegen 11% bij langer gevestigde.

² Bij de sectoren is het aantal observaties niet altijd voldoende om verschillen 'hard' te kunnen maken.

Tabel 10 Heeft men de gezochte financiering aan kunnen trekken?

	<i>Gekregen of niet</i>			<i>Aantal bedrijven: 297</i>
	<i>Ja</i>	<i>Deels</i>	<i>Nee</i>	<i>Totaal</i>
KB	54%	12%	34%	100%
MB	71%	10%	19%	100%
GB	84%	6%	10%	100%
Agrosector	63%	22%	15%	100%
Industrie	72%	13%	15%	100%
Bouw	62%	11%	27%	100%
Handel	73%	2%	24%	100%
Horeca	68%	3%	29%	100%
Transport	81%	4%	15%	100%
Zak. Diensten	75%	11%	13%	100%
Ov. Diensten	68%	8%	25%	100%
Alle bedrijven	72%	9%	19%	100%

Bron: EIM, 2012

Minder afwijzingen, meer gedeeltelijk gehonoreerde kredietaanvragen
 Vergelijking met de uitkomsten van eerdere metingen (financieringsmonitoren eind 2009 en begin 2011 en 2012) laat zien dat de gezochte financiering anno 2012 weer vaker wordt afgewezen. Daarbij is uitsluitend gekeken naar het MKB¹: dat werd tot en met 2009 afzonderlijk gemonitord. Zie verder Tabel 11.

Tabel 11 Ontwikkeling verkrijgen van het gewenste financieringsbedrag 2009-2012

<i>honorering financieringsaanvraag²</i>	<i>dec. 2009</i>	<i>feb. 2011</i>	<i>feb. 2012</i>
Gekregen voor het gewenste bedrag	49%	60%	55%
Gekregen, maar minder dan het gewenste bedrag	17%	21%	12%
Niet gekregen	34%	19%	33%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: EIM, 2010, 2011 en 2012

Lening geweigerd: vooral vanwege 'risico'

Het merendeel van de bedrijven die de gezochte lening niet of niet volledig hebben gekregen noemt de risico-inschatting van de bank als reden. Andere redenen worden veel minder vaak genoemd. Onvoldoende solvabiliteit en verslechtering

¹ Hier: bedrijven tot 250 werkzame personen.

² Bedrijven waarbij de financieringsaanvraag nog loopt zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. Ter wille van de vergelijkbaarheid is hier ook voor 2012 weging op basis van *aantal* bedrijven toegepast. Deze weging geeft kleine bedrijven extra gewicht, waardoor de percentages in de laatste kolom van de tabel kunnen afwijken van de elders in deze rapportage gepresenteerde percentages.

van het bedrijfsresultaat zijn onder dezelfde noemer te brengen. Zie verder Tabel 12.

Tabel 12 Reden waarom gezocht vreemd vermogen niet of niet volledig is verkregen

Meerdere antwoorden mogelijk

Reden	Aantal bedrijven: 84
Risico kredietverstrekker	58%
Verslechtering bedrijfsresultaat	7%
Te lage solvabiliteit	6%
Kredietaanvraag onvoldoende onderbouwd	5%
Rentekosten	5%
Onvoldoende interesse bij financier(s)	5%
Onvoldoende onderpand	5%
Te hoge schuld t.o.v. winstgevendheid	1%
Andere reden	35%

Bron: EIM, 2012

De 'andere redenen' in Tabel 12 hebben vaak te maken met de opstelling van banken waar men krediet heeft gevraagd: bijvoorbeeld eisen waaraan niet voldaan kon worden, in de 'verkeerde' bedrijfstak zitten.

Enkele citaten:

"Banken zijn veel kritischer geworden"
"We hebben begin 2010 krediet gevraagd. We moesten toen eerst een BV oprichten. Dat hebben we in april gedaan. De bank zegde een offerte toe in juni. Er kwam géén offerte. Toen vroegen ze weer om contracten met afnemers, op korte termijn. Dat kon niet en lukte niet. Uiteindelijk kregen we nul op het rekest"
"Onzekere situatie in de bouw"
"Er werden onmogelijke zekerheden gevraagd"
"Financieringsstop van banken"
"Banken hebben geen vertrouwen in de ondernemer"
"Ze kijken niet naar bedrijven maar puur naar zakelijk belang"

Starters niet vaker afgewezen wegens risico

Anders dan bij de monitor van 2011 zijn er nu geen aanwijzingen dat jonge bedrijven vaker worden afgewezen als gevolg van een hogere risico-inschatting van de banken. Het gaat hier wèl om een gering aantal observaties¹.

¹ Alleen bij het kleinbedrijf is onderscheid gemaakt tussen jonge en gevestigde bedrijven. In het KB hebben in totaal slechts 37 bedrijven een (gedeeltelijke) afwijzing gekregen op hun kredietaanvraag. Alleen zij hebben de vraag naar de reden van die afwijzing beantwoord.

3.6 Gebruik garantieregelingen

Garantieregelingen slechts bij een minderheid bekend

Tabel 13 laat zien dat de BMKB en Garantie Ondernemingsfinanciering de bij ondernemingen bekendste overheidsgarantieregelingen zijn. Deze regelingen zijn echter slechts bij een minderheid van het bedrijfsleven bekend. Opmerkelijk is, dat beide bij middelgrote bedrijven (50-250 werkzame personen) beter bekend zijn dan bij kleine: respectievelijk 25% tegen 14% voor de BMKB, en 22% tegen 10% voor Garantie Ondernemingsfinanciering. Wellicht speelt een meer algemeen gebrek aan kennis van financiële zaken bij kleine bedrijven hierbij een rol. Zie in dit verband de eigen inschatting van ondernemers aangaande hun kennis van financiering en hoe die te krijgen, die wordt behandeld in paragraaf 7.3.

Van de bedrijven waar men een regeling kent, maakt slechts een zeer klein deel er ook daadwerkelijk gebruik van. De meest genoemde, de BMKB, is afgaande op de uitkomsten van dit onderzoek door 1% van alle bedrijven gebruikt (5% van 15%).

Bank biedt 6% van de bedrijven overheidsgarantie aan

Aan degenen die een of meer van de regelingen kennen maar er geen gebruik van hebben gemaakt, èn financiering hebben gezocht bij (een) bank(en), is gevraagd of de bank hun een overheidsgarantieregeling heeft aangeboden. Dat blijkt bij slechts 6% het geval.

Tabel 13 Garantieregelingen, bekendheid en gebruik

<i>Categorie</i>	<i>bekendheid¹</i>	<i>Gebruik² (aantal)</i>
<i>Bekend met overheidsgarantieregelingen</i>		
BMKB	15%	5% (10)
Groefaciliteit	4%	0%
Garantie Ondernemingsfinanciering	11%	2% (3)
Seedfaciliteit technostarters	2%	0%
Overige	18%	2% (6)

Bron: EIM, 2012.

Andere (garantie)regelingen waarvan gebruik is gemaakt, zijn een niet nader gespecificeerde borgstellingregeling, een MKB-regeling van de Europese Investeringsbank, een exportkredietregeling en een onbekende regeling.

¹ Bekendheid: gewogen percentages.

² Percentage van degenen die de regeling *kennen*.

Tabel 14 Garantieregelingen, beoordeling

<i>Rapportcijfer</i>	<i>Gemiddeld cijfer</i>	<i>Percentage 5 of minder</i>
<i>Bekend met overheidsgarantieregelingen</i>		
BMKB	6,7	12%
Groefaciliteit	6,4	16%
Garantie Ondernemingsfinanciering	6,5	18%
Seedfaciliteit technostarters	6,5	15%
Overige	6,7	16%

Bron: EIM, 2012.

Ontvangen leningbedrag

Twaalf gebruikers van een overheidsgarantieregeling hebben een bruto leningbedrag gekregen van in totaal 82 miljoen euro. Daarvan komt echter het grootste deel voor rekening van één gebruiker. Negen van de twaalf hebben leningen gekregen van twee tot acht ton, de drie overige van meer dan een miljoen.

3.7 De belangrijkste punten op een rijtje

- Vergeleken met 2011 zoeken nu meer bedrijven naar eigen vermogen.
- Werkkapitaal en investeringen zijn de voornaamste bestemmingen voor de gezochte financiering.
- Vergeleken met 2011 noemt men overnames en bedrijfsmiddelen vaker als bestemming voor de gezochte financiering, en herfinanciering minder vaak.
- Kleine bedrijven krijgen de gezochte financiering minder vaak toegewezen: 33% wordt afgewezen, tegen 10% bij het grootbedrijf.
- Vergeleken met 2011 stijgt het aantal afwijzingen
- De risico-inschatting van de bank speelt een hoofdrol bij afwijzing.
- Overheidsgarantieregelingen zijn slechts bij een minderheid bekend, met BMKB en Garantie Ondernemingsfinanciering als best bekende.

4 Eigen vermogen

Dit hoofdstuk behandelt het zoeken van eigen vermogen en redenen om daar juist van af te zien, en verder, of men het heeft gekregen en bij wie, en eventuele reden waarom men het gewenste bedrag niet heeft kunnen aantrekken.

4.1 Waarom gekozen voor financiering met eigen vermogen?

Keus voor eigen vermogen: vreemd vermogen is te duur

De meest genoemde reden om te kiezen voor eigen vermogen is verbetering van de solvabiliteit. Prijs en gemak spelen iets minder. Zie Tabel 15. De 'andere redenen' is meestal, dat het bij de bank niet lukt om financiering te krijgen. Eén ondernemer vindt het beter bij zijn bedrijf passen.

Vergeleken met de monitor van 2011 staat verbetering van de solvabiliteit nu veel hoger genoteerd: toen was de prijs nog het belangrijkste argument. Het gaat hierbij wel om een klein aantal bedrijven.

Tabel 15 Waarom gekozen voor financiering met eigen vermogen?¹

Motief	Aantal bedrijven: 24
Solvabiliteit verbeteren	33%
Vreemd vermogen te duur	21%
Aantrekken eigen vermogen makkelijker	25%
Andere reden	21%
totaal	100%

Bron: EIM, 2012

Verwachting niet krijgen is reden om geen eigen vermogen te zoeken

Aan diegenen die uitsluitend *vreemd* vermogen hebben proberen aan te trekken is de vraag voorgelegd waarom zij geen *eigen* vermogen hebben gezocht. Niet nodig en de verwachting het niet aan te kunnen trekken blijven de voornaamste redenen om geen eigen vermogen te zoeken, vooral bij kleine bedrijven. Het aandeel 'niet nodig' is ten opzichte van 2011 toegenomen: van 28% naar 36%. Eigen vermogen krijgt anno 2012 minder vaak de kwalificatie 'te duur' dan in 2011. Zie Tabel 16.

¹ Het betreft bedrijven die alleen eigen vermogen gezocht hebben.

Tabel 16 Waarom geen eigen vermogen gezocht? (meer antwoorden mogelijk)

	<i>Grootteklasse</i>		<i>Aantal bedrijven: 235</i>	
	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>alle bedrijven</i>
Niet nodig	37%	30%	44%	36%
Vreemd vermogen is goedkoper	11%	4%	6%	6%
Moederbedrijf beslist	0%	4%	11%	5%
Verwacht het niet aan te kunnen trekken	24%	23%	13%	20%
Te duur	5%	3%	0%	3%
Te veel werk	3%	0%	0%	1%
Wil geen zeggenschap inleveren	2%	4%	7%	4%
Andere reden	16%	21%	28%	23%

Bron: EIM, 2012

Zij die een andere reden hebben genoemd (22%) verwijzen in een flink aantal gevallen naar weerstand of verwachte weerstand bij aandeelhouders, en verder naar het karakter van familiebedrijf. Enkelen zeggen slechts een tijdelijke financieringsbehoefte of een behoefte voor de korte termijn te hebben.

4.2 Bron van eigen vermogen

Kleinbedrijf vooral privévermogen, grotere bedrijven aandeelhouders
 Privévermogen van de ondernemer(s) is de belangrijkste bron van eigen vermogen voor kleine bedrijven. Bij middelgrote en grote bedrijven komt het merendeels van aandeelhouders, meestal bestaande aandeelhouders. Familie en vrienden dragen vooral bij aan de financiering van kleine bedrijven. Dit geldt ook voor andere bedrijven. Zie Tabel 17.

Starters vaker naar familie en vrienden

Jonge bedrijven doen voor financiering vaker een beroep op familie en vrienden: 29% (tegen 5% bij langer gevestigde bedrijven), met de kanttekening dat deze uitkomst is gebaseerd op een beperkt aantal observaties.

Voor zover aandeelhouders worden genoemd gaat het in de ene helft van de gevallen om aandelen of opties op aandelen, en in de andere helft om converteerbare obligaties of achtergestelde leningen.

Tabel 17 Bron van eigen vermogen (Meer antwoorden mogelijk)

	<i>Grootteklasse</i>			<i>Aantal bedrijven: 81</i>
	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>alle bedrijven</i>
Privévermogen	37%	19%	6%	25%
Bestaande aandeelhouders	21%	26%	75%	33%
Nieuwe aandeelhouders	0%	7%	19%	6%
Andere bedrijven	16%	7%	0%	10%
Familie / vrienden	16%	7%	6%	11%
Participatiemaatschappij, ROM ¹	8%	4%	6%	6%
Informal investors	0%	7%	6%	4%
Banken	5%	19%	6%	10%

Bron: EIM, 2012

4.3 Financiering kunnen krijgen, en reden indien niet geslaagd

Grote bedrijven krijgen vaker het volle bedrag

Tweederde van de bedrijven die hebben geprobeerd eigen vermogen aan te trekken is daar in geslaagd. Eén op de vijf is niet geslaagd, en een klein aantal slechts voor een deel. Grote bedrijven hebben het gewenste bedrag vaker volledig kunnen krijgen, en bij de kleine geldt hetzelfde voor jonge bedrijven: hier heeft 75% het gewenste bedrag kunnen krijgen, tegen 62% van de langer gevestigde kleine bedrijven².

Middelgrote bedrijven vinden extern EV moeilijker te vinden

Toch is er weinig verschil tussen klein en groot wat betreft het antwoord op de vraag of men het externe eigen vermogen dat men heeft gezocht ook makkelijk heeft kunnen vinden. Het zijn *middelgrote* bedrijven die deze vraag het vaakst ontkennend beantwoorden. Zie Tabel 18.

Vergeleken met de voorgaande monitor (2011) is men er vaker in geslaagd het gezochte eigen vermogen ook daadwerkelijk aan te trekken: toen 46%, nu 66%. Middelgrote bedrijven hebben nu minder succes dan vorig jaar. Het is dus geen wonder dat zij eigen vermogen minder vaak aanmerken als makkelijk te vinden.

¹ ROM: Regionale OntwikkelingsMaatschappij.

² Deze conclusie is wèl gebaseerd op kleine aantallen.

Tabel 18 Geslaagd of niet bij aantrekken van het gezochte eigen vermogen

'Gewogen' percentages	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 106
	KB	MB	GB	alle bedrijven
Gekregen of niet				
Gekregen voor het gewenste bedrag	67%	57%	84%	66%
Gekregen, maar minder dan het gewenste bedrag	10%	7%	0%	7%
Niet gekregen	16%	31%	5%	20%
Aanvraag loopt nog	6%	5%	11%	6%
Totaal	100%	100%	100%	100%
Extern EV makkelijk te vinden ¹	61%	48%	67%	57%

Bron: EIM, 2012

Risico weer de belangrijkste reden van afwijzing

Risico voor de financier is de meest genoemde reden dat men het gezochte eigen vermogen niet of slechts deels heeft kunnen krijgen: zie Tabel 19.

Tabel 19 Reden waarom gezocht eigen vermogen niet of niet volledig is verkregen

Reden	Aantal bedrijven: 30
Te duur	10%
Te risicovol voor financier	53%
Te tijdrovend	0%
Onvoldoende interesse bij financiers	7%
Geen toestemming commissarissen of aandeelhouders	3%
Anders	27%

Bron: EIM, 2012

Bij de categorie 'anders' gaat het deels om verkapte verwijzing naar risico (gebrek aan middelen en mogelijkheden), deels om verwijzing naar gebrek aan interesse bij en eisen van mogelijke financiers (eisen van zekerheden, banken willen niet), en deels andere redenen (wantrouwen in bedrijfstak, beter voor de balans).

4.4 Ontwikkeling eigen vermogen

Eigen vermogen afgenomen bij één op de drie

Bij 28% van de bedrijven is het eigen vermogen in de afgelopen 12 maanden afgenomen. Dat is minder dan bij de monitor van 2011: toen was dit nog 34%. Bij

¹ Persoonlijk oordeel; ongewogen percentages.

middelgrote bedrijven is het percentage met een gedaald eigen vermogen juist toegenomen. De belangrijkste oorzaak van een gedaald eigen vermogen is een negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening. Dat geldt voor kleine, middelgrote en grote bedrijven. Kleine bedrijven noemen (daarnaast) vaker bijzondere lasten en een afgenomen omzet, terwijl (middel)grote bedrijven vaker balansverschuivingen noemen. Drie op de tien bedrijven noemt groei, investeringen en overnames als achtergrond van een afgenomen eigen vermogen. Bij middelgrote bedrijven komt dat het meest voor. Zie Tabel 20.

'Andere redenen' zijn: afschrijvingen op immateriële activa, uitkopen van partners, vennoten of aandeelhouders, en uiteenlopende redenen zoals privé-omstandigheden, verkoop van een bedrijfsonderdeel en meer werkkapitaal.

Tabel 20 Ontwikkeling eigen vermogen

<i>(meer antwoorden mogelijk)</i>	<i>Grootteklasse Aantal bedrijven: 1.335 / 129*</i>			
	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>alle bedrijven</i>
<i>Ontwikkeling</i>				
Abs. bedrag EV afgenomen	30%	28%	24%	28%
EV als % balans afgenomen	28%	32%	25%	28%
<i>*Oorzaak afname:</i>				
Negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	65%	69%	64%	66%
Dividenduitkering	1%	8%	9%	6%
Afschrijvingen op materiële activa	14%	7%	4%	9%
Bijzondere lasten, dalende omzet	46%	21%	14%	29%
Balansverschuiving	8%	21%	20%	16%
Groei / investeringen / overnames	22%	36%	26%	29%
Andere reden	6%	5%	10%	6%

* De vraag naar de oorzaak van afname van eigen vermogen is uitsluitend gesteld aan de 129 bedrijven die aangeven dat hun eigen vermogen is gedaald.

Bron: EIM, 2012

Daling eigen vermogen = minder kans op financiering

Een gedaald eigen vermogen beïnvloedt de kans op succes van een financieringsaanvraag in aanzienlijke mate. Bedrijven die het afgelopen jaar financiering hebben gezocht zijn daar in 54% van de gevallen in geslaagd als hun eigen vermogen is afgenomen. Bij de overige bedrijven is dit 78%.

Van de bedrijven die het komend jaar financiering willen zoeken en van wie het eigen vermogen is afgenomen verwacht 62% het volledige bedrag aan te kunnen trekken. Bij de overige bedrijven is dit 83%.

Wanneer het eigen vermogen is afgenomen als gevolg van een negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening wordt het verschil nog wat groter. Bij een negatief

resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening ziet slechts 52% zijn aanvraag van financiering volledig gehonoreerd. Bij de overige bedrijven is dit 77%¹.

In paragraaf 7.2 wordt ingegaan op de invloed die de *solvabiliteit* van bedrijven heeft op hun kansen om de gezochte financiering aan te trekken.

4.5 Acties om vermogen vrij te maken

De Expertgroep Bedrijfsfinanciering onder leiding van De Swaan adviseerde in 2011 (mede naar aanleiding van de financieringsmonitor) om oplossingen voor huidige en toekomstige financieringsproblemen langs méér wegen te zoeken. Zij noemen er een aantal². Alle deelnemers aan het onderzoek waarover hier gerapporteerd wordt, hebben aangegeven welke speciale acties zij in de afgelopen 12 maanden hebben ondernomen om eigen vermogen vrij te maken of in te brengen, of welke acties zij van plan zijn de komende tijd te gaan ondernemen. De resultaten staan in Tabel 21. Verbetering van de debiteurenpositie door versnelde inning van schulden is de meest voorkomende, gevolgd door speciale verkoopacties om overtollige voorraden weg te werken, en later betalen van schuldeisers. Bedrijfsomvang beïnvloedt de acties die men onderneemt, c.q. kan ondernemen: grote bedrijven grijpen vaker naar versnelde inning van uitstaande rekeningen, bijzondere verkoopacties en later betalen van schuldeisers, kleine bedrijven naar inbrengen van extra privévermogen. Daarnaast worden ook instrumenten als factoring, leasing en securitisering van debiteurenportefeuilles eerder bij grote dan bij kleine bedrijven aangetroffen. Het *aantal* verschillende acties dat men noemt³ verschilt betrekkelijk weinig naar grootteklasse.

Kleine schuldeisers versus grote debiteuren

Waar grote bedrijven, afgaande op Tabel 21 hun debiteuren meer achter de broek zitten, maar hun eigen schulden ook later betalen, is dat voor kleine bedrijven minder een optie: zij *zijn* in veel gevallen waarschijnlijk de schuldeisers die van hun grote bedrijfsmatige afnemers later betaald krijgen.

Jonge bedrijven zetten vaker extra privévermogen in

Binnen het kleinbedrijf is er verschil tussen jonge en langer gevestigde bedrijven als het gaat om inbreng van extra privévermogen: is dit bij kleine bedrijven al meer dan bij grotere bedrijven, bij *jonge* bedrijven is het nòg weer meer, namelijk bij 29%.

¹ NB: dit zijn ook bedrijven met een afgenomen eigen vermogen, maar met een andere achtergrond (dan een negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening). Gebaseerd op 176 observaties, waarvan 112 met een negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening.

² Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, *Naar een gezonde basis: bedrijfsfinanciering na de crisis*, Den Haag, 2011, blz. 17-18.

³ Zoals naar voren komend uit de optelling van de kolom percentages in de tabel.

Tabel 21 Acties om eigen vermogen vrij te maken of in te brengen

Actie	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 998
	KB	MB	GB	alle bedrijven
Versnelde inning debiteuren	41%	51%	60%	50%
Bijzondere verkoopacties ¹	28%	34%	40%	34%
Schuldeisers later betalen	25%	31%	36%	30%
Minder dividend uitkeren	16%	23%	17%	19%
Extra privévermogen inbrengen	23%	12%	4%	14%
Betalingskortingen debiteuren	12%	12%	15%	13%
Opschorten aflossing VV	10%	11%	6%	9%
Factoring, leasing, securitisering	4%	7%	13%	8%
Aandelenkapitaal volstorten	3%	3%	5%	4%
Alternatieve financieringsbron ²	4%	5%	4%	4%

Bron: EIM, 2012

4.6 De belangrijkste punten op een rijtje

- Een keuze voor eigen vermogen wordt vooral ingegeven door het streven naar verbetering van de solvabiliteit.
- Privévermogen van ondernemers is de belangrijkste bron van EV voor kleine bedrijven. Voor grote bedrijven zijn dit aandeelhouders.
- Ppm's en informal investors zijn voor 10% de bron van EV.
- Tweederde slaagt er in het gezochte eigen vermogen aan te trekken, tegen de helft bij de monitor van 2011.
- Risico voor de financier is de belangrijkste reden van afwijzing.
- Het EV is afgenomen bij 28% van de bedrijven. In 2011 was dit nog 34%.
- Een negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening is de belangrijkste oorzaak van een gedaald EV.
- Bedrijven met een gedaald EV zijn minder succesvol bij het aantrekken van financiering.

¹ Voor wegwerken van overtollige voorraden.

² Kredietunie, crowd sourcing.

5 Afhandeling en voorwaarden

Dit hoofdstuk behandelt de voorwaarden van banken voor kredietverlening aan bedrijven, en wijzigingen daarvan, en daarnaast eventuele aanpassing van het eigen debiteurenbeleid.

5.1 Afhandeling

Middenbedrijf èn jonge kleine bedrijven wachten het langst

Afhandeling van de financieringsaanvraag vanaf correcte indiening van alle gevraagde documenten kost in 38% van de gevallen minder dan een maand. Ten opzichte van de meting een jaar eerder is een aanvraag nu minder vaak binnen twee weken afgehandeld. In bijna een kwart van de gevallen kost afhandeling van financieringsaanvragen één tot twee maanden, en in de overige 40% langer dan twee maanden: zie Tabel 22. De verschillen naar bedrijfsgrootte zijn niet heel groot, maar het valt op dat kleine bedrijven er vaker dan middelgrote en grote bedrijven langer dan 4 maanden op moeten wachten. Met name jonge bedrijven moeten lang wachten op een beslissing: 52% tenminste twee maanden, en één op de drie vier maanden of meer.

Ten opzichte van de vorige monitor (2011) is er een lichte verschuiving naar een iets langere doorlooptijd: afhandeling geschiedt minder vaak binnen twee weken (toen 21%, nu 13%), en vaker binnen twee weken tot een maand (toen 17%, nu 25%).

Kleine bedrijven moeten het vaakst langer wachten dan ze lief is

De termijn die men beschouwt als acceptabel is gemiddeld zes weken, maar dit verschilt naar bedrijfsomvang: kleine bedrijven noemen gemiddeld 4,8 weken, middelgrote bedrijven 5,7 weken, en grote bedrijven 7,5 weken. Voor kleine bedrijven is het gat tussen feitelijke en gewenste doorloop het grootst: gemiddeld vinden zij ruim een maand nog acceptabel, maar bij meer dan 40% is het twee maanden of meer, en vaak zelfs meer dan vier.

Tabel 22 Duur van afhandeling van de financieringsaanvraag

<i>Doorlooptijd afhandeling</i>	<i>Grootteklasse</i>			<i>Aantal bedrijven: 227</i>
	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>alle bedrijven</i>
minder dan 2 weken	9%	17%	10%	13%
2 weken - 1 maand	32%	19%	28%	25%
1-2 maanden	18%	28%	20%	23%
2-4 maanden	19%	22%	23%	22%
langer dan 4 maanden	23%	15%	19%	18%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron: EIM, 2012

5.2 Rente

Kleinere en jonge bedrijven betalen hogere rentes

Een aantal respondenten heeft de vraag naar de rente niet goed beantwoord, gegeven rentes van (ver) boven de 10% die zij opgeven. Die zijn hier gemaximeerd op 10%. Met die kanttekening kan worden geconstateerd dat aan kleine bedrijven veel hogere rentepercentages worden berekend dan aan middelgrote en grote. Binnen het kleinbedrijf is de rente voor jonge bedrijven weer aanzienlijk hoger dan voor gevestigde bedrijven.

Tabel 23 Betaalde rente

'Gewogen' percentages	Grootteklasse		Aantal bedrijven ¹ : 165 / 148	
	KB	MB	GB	alle bedrijven
Vaste rente	6,4	3,2	3,5	6,2
Variabele rente	4,7	2,3	2,1	4,6

Bron: EIM, 2012

5.3 Onderpand

Onderpand: in het MKB vaak privébezittingen

Bij bedrijven die vreemd vermogen hebben aangetrokken, is gevraagd of zij daar onderpand voor hebben moeten bieden. Dat is bij ruim 40% het geval. Het bedrijfspan of de bedrijfspanen zijn belangrijk onderpand, maar privébezittingen van ondernemers/DGA's zijn dat ook: behalve de privéwoning ook privéborg met eigendom en vermogen (een aanzienlijk deel van 'ander onderpand'). Zoals te verwachten worden privébezittingen van ondernemers/DGA's vooral bij kleine bedrijven als onderpand gevraagd. Zie verder Tabel 24.

Bij 'ander' onderpand worden privéborgstellingen en door aandeelhouders gegeven zekerheden een aantal malen genoemd, en verder contracten en verzekeringen.

Vergeleken met vorig jaar wordt nu wat minder om onderpand gevraagd: in 2011 was het nog 43%.

¹ Aantal bij respectievelijk vaste en variabele rente.

Tabel 24 Gevraagd onderpand

Onderpand	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 237 / 92
	KB	MB	GB	alle bedrijven
Onderpand gevraagd	44%	38%	36%	39%
Bedrijfspand(en)	46%	31%	26%	34%
Machines, inventaris, beleggingen	15%	26%	26%	23%
Privéwoning	27%	18%	0%	15%
Debiteuren en voorraden	0%	15%	37%	17%
Ander onderpand	12%	10%	11%	11%

Bron: EIM, 2012

5.4 Financieringsvoorwaarden banken

Wijziging kredietvoorwaarden: driekwart is een aanscherping

Bij bijna de helft van de bedrijven geeft men aan dat men het afgelopen jaar te maken heeft gehad met één of meer wijzigingen van de kredietvoorwaarden van de bank(en). Ook nu worden aanpassingen van de rente en van de overige kosten het vaakst genoemd.

Van de gerapporteerde wijzigingen is 77% in het nadeel van de ontvanger van financiering: hogere rente en kosten, en strengere voorwaarden. Uitzonderingen zijn omvang en looptijd van kredieten: de omvang van het krediet is bijna even vaak vergroot als verkleind, en de looptijd zelfs wat vaker verlengd dan verkort.

Er zijn weinig verschillen met de meting van begin 2011, en evenmin opvallende verschillen naar grootteklasse. Zie verder Tabel 25.

Voorwaarden voor starters

Hoewel er te weinig observaties zijn voor harde conclusies, lijken de voorwaarden voor jonge bedrijven ook in het afgelopen jaar vaker aangescherpt dan die voor langer gevestigde bedrijven. Dat is met name het geval bij verhoging van de rente.

Voorwaarden voor kleine bedrijven méér aangescherpt dan voor grote

Ook banken zelf zeggen de acceptatiecriteria voor leningen aan kleine ondernemingen méér te hebben aangescherpt dan die voor grote ondernemingen: zie Figuur 7.

Tabel 25 Aanpassing van financieringsvoorwaarden

Aard aanpassing	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.231 ¹
	KB	MB	GB	alle bedrijven
Vaste rente	24%	31%	24%	26%
w.v. verhoogd	19%	24%	17%	20%
w.v. verlaagd	5%	7%	7%	6%
Variabele rente	19%	24%	19%	21%
w.v. verhoogd	14%	19%	13%	16%
w.v. verlaagd	5%	5%	6%	5%
Andere kosten	28%	27%	19%	25%
w.v. verhoogd	26%	23%	16%	22%
w.v. verlaagd	2%	4%	3%	3%
Omvang krediet(lijn)	11%	16%	13%	13%
w.v. vergroot	6%	7%	6%	6%
w.v. verkleind	5%	9%	7%	7%
Looptijd krediet	4%	7%	5%	5%
w.v. verkort	2%	3%	1%	2%
w.v. verlengd	2%	4%	4%	3%
Eisen onderpand	9%	11%	7%	9%
w.v. aangescherpt	7%	10%	5%	8%
w.v. versoepeld	2%	1%	2%	1%
Solvabiliteitseisen	4%	9%	5%	6%
w.v. aangescherpt	4%	8%	3%	5%
w.v. versoepeld	0%	1%	2%	1%
Andere voorwaarden	8%	10%	10%	9%
w.v. aangescherpt	7%	10%	9%	8%
w.v. versoepeld	1%	0%	1%	1%
Eén of meer aanpassingen genoemd	43%	57%	45%	48%

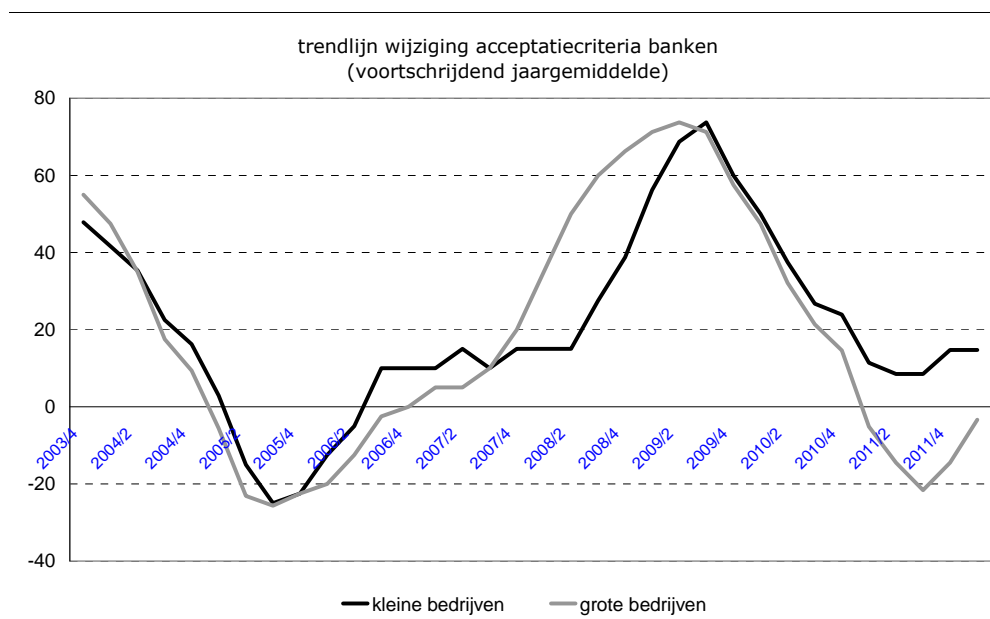
Bron: EIM, 2012

Opinie onder banken

De Bank Lending Survey van de DNB (een peiling onder banken) laat zien dat er volgens de banken zelf ook eind 2011 nog altijd meer banken zijn die hun voorwaarden voor het MKB aanscherpen dan versoepelen. Het saldo van verscherping en versoepeling neemt tot 2011 wèl af. Ten aanzien van grote bedrijven is er sinds begin 2011 wel vaker sprake van een versoepeling. Hiermee tekent zich een verschillende behandeling af van MKB en van grote ondernemingen.

¹ Totaal aantal dat de eerste vraag heeft beantwoord ('zijn de kredietvoorwaarden gewijzigd?'). De aantallen per type van de gewijzigde voorwaarden zoals rente, looptijd, enzovoorts, variëren met het aantal dat aangeeft dat de desbetreffende voorwaarde is aangepast.

Figuur 7 acceptatiecriteria Nederlandse banken voor kleine en grote ondernemingen

Toelichting: Een cijfer boven nul geeft per saldo een versoepeling weer (het aantal geraadpleegde bankmedewerkers dat een versoepeling ziet is groter dan het aantal dat een verscherping rapporteert¹).

Bron: DNB, Bank Lending Survey, kwartaalmetingen 2003-2012/1

5.5 Aanpassing van eigen kredietvoorwaarden

Aanpassing debiteurenbeleid bij één op de acht bedrijven

In vergelijking met de meting van begin 2011 geven minder bedrijven aan hun debiteurenbeleid te hebben aangepast, namelijk 13%. Aanscherping van de betalingstermijn wordt het vaakst genoemd, gevolgd door het sneller sturen van aanmaningen naar debiteuren. Er is nauwelijks verschil tussen klein en groot, maar jonge bedrijven hebben wél duidelijk vaker hun debiteurenbeleid aangescherpt. Mogelijk gaat het hier om een correctie op aanvankelijk te grote soepelheid: 'achterstallig onderhoud'. Zie Tabel 26.

¹ Als *alle* geraadpleegde bankmedewerkers een versoepeling rapporteren is de score 100. Als ze allemaal een verscherping rapporteren is die -100.

Tabel 26 Aanpassing eigen debiteurenbeleid bedrijven (meer antwoorden mogelijk)

Wijziging	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.393
	KB	MB	GB	alle bedrijven
Betalingstermijn aangescherpt	8%	8%	9%	9%
Betalingstermijn versoepeld	1%	1%	2%	1%
Debiteuren sneller gemaand	6%	3%	4%	4%
Geen leverancierskrediet meer	2%	1%	1%	2%
Geen wijziging	88%	88%	87%	87%

Bron: EIM, 2012

5.6 De belangrijkste punten op een rijtje

- De afhandeling van financieringsaanvragen kost vergeleken met de monitor van 2011 wat meer tijd, met name voor jonge bedrijven.
- Banken berekenen kleine bedrijven een hogere rente dan grote.
- Bijna de helft van de bedrijven die vreemd vermogen hebben gezocht zegt dat de verstrekker zijn voorwaarden heeft aangepast, meestal in hun nadeel.
- Ook banken zelf geven aan dat zij de aanvragen van kleine bedrijven de laatste jaren scherper toetsen dan die van grote bedrijven.

6 Verwachte financieringsbehoefte

In dit hoofdstuk komt de financieringsbehoefte aan bod die men voor 2012 verwacht, het doel waarvoor de financiering bestemd is, en een inschatting van de kans van slagen.

6.1 Financieringsbehoefte

Een kwart van de bedrijven verwacht financiering nodig te hebben

Eén op de vier bedrijven verwacht de komende 12 maanden behoefte te hebben aan financiering. De meesten zoeken vreemd vermogen, één op de drie zoekt (daarnaast) eigen vermogen. De behoefte aan financiering, vooral met vreemd vermogen, is bij middelgrote bedrijven iets groter dan bij klein en groot: zie Tabel 27. Koplopers wat dit betreft zijn echter jonge bedrijven: één op de drie denkt het komende jaar financiering nodig te hebben. Het gaat daarbij zowel om vreemd als om eigen vermogen. Ten opzichte van 2011 is de verwachte vraag nu wat minder, maar er is er wél een lichte verschuiving richting (vraag naar) *eigen* vermogen. Dit kan te maken hebben met een verwachting dat aan vreemd vermogen moeilijker te komen valt (zie paragraaf 3.2), of met streven naar verbetering van de solvabiliteit (zie paragraaf 4.1).

Tabel 27 Verwachte financieringsbehoefte in de komende 12 maanden

'Gewogen' percentages	Grootteklasse		Aantal bedrijven: 1.327		
	KB	MB	GB	Totaal 2012	Totaal 2011
Verwacht behoefte aan:					
Eigen vermogen	3%	3%	3%	3%	2%
Vreemd vermogen	14%	18%	13%	15%	14%
Eigen en vreemd vermogen	6%	7%	8%	7%	5%
Geen financieringsbehoefte	77%	73%	77%	76%	79%

Bron: EIM, 2012

6.2 Doel van te zoeken financiering

Werkkapitaal en bedrijfsmiddelen zijn de belangrijkste bestemming

De belangrijkste doelen van de te zoeken financiering zijn extra werkkapitaal en bedrijfsmiddelen. Op enige afstand volgen huisvesting, en groei, overnames en uitbreiding. Er zijn weinig verschillen naar bedrijfsgrootte, behalve 'financieringstechnisch': grotere bedrijven noemen herfinanciering en herstructurering van de balans vaker als doel. De 'andere' doelen zijn onder meer debiteurenfinanciering en reorganisaties.

Het belangrijkste verschil met de monitor van 2011 is een toename in de 'offensieve' bestemming van de gezochte financiering: meer voor groei en overnames (toen 8%, nu 15%), en ook voor innovatie (toen 3%, nu 6%), en minder voor huisvesting (toen 31%, nu 16%). Zie Tabel 28.

Tabel 28 Doel waarvoor financiering nodig is

Doel	Grootteklasse		Aantal bedrijven: 323	
	KB	MB	GB	alle bedrijven
Start bedrijf	1%	0%	0%	0%
Groei, overnames	12%	17%	15%	15%
Herfinanciering	1%	4%	10%	5%
Herstructurering balans	2%	3%	10%	5%
Werkkapitaal	43%	34%	46%	41%
Internationalisering	0%	1%	0%	0%
Huisvesting	17%	19%	11%	16%
Bedrijfsmiddelen	30%	26%	25%	27%
Innovatie	7%	5%	7%	6%
Overleven, schuld aflossen	1%	2%	2%	2%
Anders	6%	5%	2%	4%

Bron: EIM, 2012

6.3 Bron van te zoeken financiering

Banken verreweg de belangrijkste bron

Banken zijn met afstand de meest genoemde bron van de gezochte financiering. Grotere bedrijven noemen daarnaast moederbedrijf of holding als bron. Bij kleine bedrijven noemt men familie en vrienden en ook leveranciers vaker. Jonge bedrijven richten zich minder dan gevestigde bedrijven op banken, en meer op familie en vrienden, venture capitalists, participatie- of regionale ontwikkelingsmaatschappijen en andere bronnen van financiering.

'Andere' bronnen waar men financiering verwacht aan te trekken (Tabel 29, onderaan) lopen sterk uiteen: obligaties, privévermogen, strategische partner, investeerders en pensioenfondsen.

Tabel 29 Bron van de te zoeken financiering

<i>Doel</i>	<i>Grootteklasse</i>			<i>Aantal bedrijven: 233</i>
	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>alle bedrijven</i>
Bank(en)	74%	78%	69%	74%
Familie en vrienden	5%	0%	1%	2%
Leveranciers	7%	5%	4%	5%
Informal investors	0%	1%	3%	1%
Openbare kapitaalmarkt	0%	1%	0%	0%
VC, PM of ROM	3%	6%	4%	5%
Overheidsregelingen	2%	1%	1%	1%
Andere bedrijven	7%	4%	4%	5%
Eigenaren, aandeelhouders	2%	5%	10%	6%
Moederbedrijf / holding	3%	3%	9%	5%
Anders	7%	5%	6%	6%

Bron: EIM, 2012

6.4 Slaagkans bij verkrijgen van financiering

Eén op de vier verwacht niet te slagen

Een kwart van de bedrijven die in de komende 12 maanden financiering denken te gaan zoeken, verwacht het gewenste bedrag niet of niet volledig aan te kunnen trekken. Drie op de tien kleine bedrijven met behoefte aan financiering verwacht die *niet* te kunnen krijgen. Van de jonge bedrijven met die behoefte is dit zelfs bijna de helft. In vergelijking met de verkregen financiering in 2011 is het bedrijfsleven nu optimistischer. De uitkomsten verschillen echter nauwelijks van de verwachtingen die bij de vorige meting voor 2011 waren uitgesproken.

Maar men gaat 't wèl proberen

Van de bedrijven die de beoogde financiering niet of slechts ten dele denken te kunnen krijgen, gaat het grootste deel het wèl proberen: 80%. Dat is iets minder dan bij de vorige meting (2011): toen was het 88%.

Betere verwachting voor handelsbedrijven, minder voor de agrosector

De verwachtingen ten aanzien van de kans van slagen van binnenkort te zoeken financiering zijn naar sector wat anders verdeeld dan bij de realisatie in het afgelopen jaar. Met name de sector handel komt gunstiger uit de bus, en de agrarische sector minder gunstig. Hierbij moet wèl de kanttekening geplaatst worden dat deze conclusie stoelt op kleine aantallen. Zie Tabel 30.

Tabel 30 Verwacht men het gezochte vermogen aan kunnen trekken?

Sector / grootteklasse	Verwachting t.a.v. verkrijgen			Aantal bedrijven: 284
	ja	deels	nee	Totaal
Kleinbedrijf	63%	7%	30%	100%
Middenbedrijf	81%	6%	13%	100%
Grootbedrijf	84%	11%	5%	100%
Agrarische sector	58%	11%	32%	100%
Industrie	75%	12%	13%	100%
Bouw	60%	8%	32%	100%
Handel	88%	2%	10%	100%
Transport en opslag	79%	4%	17%	100%
Zakelijke diensten	81%	7%	12%	100%
Overige diensten	70%	8%	22%	100%
Totaal	75%	8%	17%	100%

Bron: EIM, 2012

6.5 Relatie slaagkans met gezochte bedrag

Voor kleinere bedragen is de slaagkans minder

Of men nu eigen vermogen zoekt of vreemd vermogen, zij die vragen om geringe bedragen krijgen vaker 'Nee' te horen van de door hen benaderde financiers dan degenen die komen voor de grotere bedragen. Dit verschil is afzonderlijk zichtbaar bij kleine, middelgrote en grote bedrijven.

Binnen de groep kleine bedrijven verschillen starters van langer gevestigde bedrijven: starters (bedrijven die minder dan vijf jaar zijn gevestigd) krijgen een afwijzing op gemiddeld (nog) kleinere gevraagde financieringsbedragen dan langer gevestigde bedrijven. Zie verder Tabel 31.

Tabel 31 Toekenning en afwijzing, naar gezocht bedrag (gemiddeld gezochte bedragen * €1.000)

'Gewogen' bedragen Financiering gekregen of niet	Heeft financiering gezocht in de afgelopen 12 maanden	Aantal bedrijven: 224 / 102 Zoekt financiering in de komende 12 maanden
Volledig gekregen	2.045	985
Niet of deels gekregen	845	1.130

Bron: EIM, 2012

6.6 De belangrijkste punten op een rijtje

- 24% van de bedrijven verwacht het komende jaar financiering nodig te hebben. Dat is een lichte stijging ten opzichte van de monitor van 2011 (21%).
- Er is een lichte verschuiving van vreemd naar eigen vermogen.
- Er is een duidelijke verschuiving naar meer 'offensieve' bestemmingen, zoals groei.
- Banken zijn de belangrijkste bron van financiering, maar jonge bedrijven zoeken meer bij participatiemaatschappijen en venture capitalists.
- Een kwart van de bedrijven die externe financiering nodig denken te hebben verwacht die niet of niet volledig te kunnen krijgen.
- Bij kleine bedrijven is dit 40%, bij grote slechts 16%.

7 Solvabiliteit

Dit hoofdstuk behandelt de vraag in hoeverre het zoeken naar financiering en het succes daarvan verband houdt met de solvabiliteit van bedrijven.

Allereerst de solvabiliteit: de vraag naar het aandeel van het eigen vermogen in het balanstotaal is door 69% van de deelnemers aan het onderzoek beantwoord. Met behulp van REACH-data¹ is dit aandeel verhoogd naar 82%.

7.1 Klein en groot

Bij kleinere bedrijven meer spreiding qua solvabiliteit

Uit Tabel 32 is af te lezen dat de solvabiliteit van grotere ondernemingen wat hoger ligt dan die van kleine en middelgrote. Kleine bedrijven hebben met name vaker een solvabiliteit van minder dan 20%. De percentages wijken iets af van de op CBS-gegevens gebaseerde in hoofdstuk 2: het grootbedrijf komt hier lager uit, het kleinbedrijf hoger².

Vergeleken met de monitor van 2011 is er weinig veranderd: de solvabiliteit ligt op hetzelfde niveau. Wel is die van kleine bedrijven nu iets lager: destijds 40%, nu gemiddeld 36%³.

Tabel 32 Solvabiliteit naar bedrijfsgrootte

'Gewogen' percentages	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 961	
	KB	MB	GB	Totaal 2012	Totaal 2011
Solvabiliteit					
Gemiddeld	36%	37%	41%	40%	40%
Minder dan 20%	30%	24%	16%	19%	18%
20-30%	11%	15%	16%	16%	14%
30-40%	11%	17%	26%	23%	16%
40-50%	16%	15%	12%	13%	19%
50% en meer	32%	29%	30%	30%	32%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: EIM, 2012

¹ Het deelnemersbestand is gekoppeld aan het REACH-bestand, waarin gegevens aanwezig zijn zoals balans, eigen vermogen, en werkgelegenheid.

² Het percentage van het kleinbedrijf ligt iets boven dat van hoofdstuk 2 omdat eenpersoonsbedrijven hier anders dan bij het CBS niet zijn meegenomen, en omdat 'gezonde' bedrijven wat makkelijker Ja zeggen tegen deelname aan het onderzoek. De solvabiliteit van eenpersoonsbedrijven is gemiddeld laag. De lage solvabiliteit van niet-rechtspersonen (zie hoofdstuk 1, Tabel 4) illustreert dit punt.

³ De solvabiliteit onder de deelnemers aan de enquête is met name bij de kleine bedrijven hoger en bij grote bedrijven lager dan verwacht mag worden op basis van de CBS-cijfers over 2010 (zie hoofdstuk 2).

7.2 Invloed op financiering

Solvabiliteit speelt een rol bij weigeren van een lening

Bij bedrijven die hebben geprobeerd om extra financiering aan te trekken is er een duidelijk verband tussen solvabiliteit en het succes van die poging: zij die de gezochte financiering niet of slechts gedeeltelijk hebben gekregen hebben een lagere solvabiliteit dan degenen die wèl geslaagd zijn. Het bij de vorige meting vastgestelde verschil tussen eigen en vreemd vermogen (weigering van vreemd vermogen wèl verband met solvabiliteit, weigering van eigen vermogen niet) wordt bij deze meting niet gereproduceerd. Wèl is het verschil tussen toegekende en (deels) geweigerde aanvragen bij eigen vermogen nog steeds wat minder groot dan bij vreemd vermogen.

Hogere solvabiliteit bij bedrijven die geen financiering nodig hebben

Bij de verwachting de in de komende tijd benodigde financiering binnen te halen is de relatie met de solvabiliteit van de aanvrager enigszins verrassend: zij die een positieve uitkomst verwachten, hebben een wat lagere solvabiliteit dan degenen die er minder fiducia in hebben. Zie Tabel 33.

Tabel 33 Slagen bij het aantrekken van financiering, en solvabiliteit

<i>'Gewogen' percentages</i>	<i>Solvabiliteit</i>	<i>Aantal bedrijven</i>
In afgelopen jaar <u>geen</u> financiering gezocht	41%	1.082
In afgelopen jaar eigen vermogen gezocht	34%	96
w.v. volledig gekregen	41%	
w.v. niet of deels gekregen	34%	
In afgelopen jaar vreemd vermogen gezocht	36%	276
w.v. volledig gekregen	38%	
w.v. niet of deels gekregen	28%	
Denkt komend jaar <u>geen</u> financiering nodig te hebben	41%	760
Denkt komend jaar financiering nodig te hebben	36%	279
w.v. verwacht te krijgen	33%	
w.v. verwacht niet of deels te krijgen	39%	

Bron: EIM, 2012

zoekers van financiering hebben gemiddeld een lagere solvabiliteit

Zoeken van externe financiering gaat samen met een gemiddeld wat lagere solvabiliteit: bij bedrijven die in de afgelopen twaalf maanden financiering hebben gezocht of verwachten die in de komende twaalf maanden te gaan zoeken is de solvabiliteit gemiddeld 33%, tegen 40% bij de niet-aanvragers. Dit is mede een bedrijfsgrootte-effect: (middel)grote bedrijven zoeken minder vaak externe financiering, deels omdat zij daarvoor terecht kunnen bij hun moederbedrijf.

7.3 Eigen kennis van financiering en hoe die te krijgen

In het al eerder genoemde rapport van de Expertgroep Bedrijfsfinanciering wordt ook versterking van de kennis bij ondernemers van treasuryzaken, administratie en financiële planning bepleit¹. Om hun inschatting van de eigen kennis van zaken op dit gebied te peilen, is de deelnemers aan het onderzoek gevraagd om hun kennis van financiële en financieringszaken te waarderen met een rapportcijfer van één tot tien. Deze vraag is alleen voorgelegd aan het kleinbedrijf.

Ondernemers vinden hun kennis van financiële zaken vrij zwak

Er komt een gemiddeld rapportcijfer uit de bus van 6,3. Dat is te beschouwen als vrij laag: voor dit soort cijfers geldt als richtlijn dat pas vanaf een 7 van een duidelijke voldoende kan worden gesproken². Met andere woorden, ondernemers in het kleinbedrijf schatten hun eigen competenties op het gebied van financiering en hoe die te krijgen, zelf niet zo hoog in. Dat kan een reden zijn van de eerder vastgestelde, geringe kennis van overheidsgarantieregelingen bij met name kleine ondernemingen: zie paragraaf 3.6.

Consumentgerichte branches scoren lager

Wanneer de rapportcijfers per sector worden bekeken blijken de consumentverzorgende branches het laagst te scoren: horeca, detailhandel en persoonlijke diensten halen een rapportcijfer van 5,8. De bouw komt net aan een 6. Ondernemers in de groothandel slaan hun kennis van financiële zaken het hoogst aan, met een 7, gevolgd door boeren en tuinders, met een 6,7. Zie Tabel 34.

Tabel 34 Oordeel eigen kennis van financiering en hoe die te krijgen, per sector

<i>Sector</i>	<i>rapportcijfer</i>
Agrosector	6,7
Industrie	6,2
Bouw	6,0
Groothandel	7,0
Detailhandel	6,1
Horeca	5,8
Transport en opslag	6,3
Zakelijke diensten	6,4
Overige diensten	5,8

Bron: EIM, 2012

Financiële kennis gaat samen met kennis van overheidsgaranties

Het rapportcijfer dat ondernemers in het kleinbedrijf zichzelf geven voor hun kennis van financiële en financieringszaken hangt vrij sterk samen met hun kennis van overheids(garantie)regelingen: zij die de BMKB, de Groeifaciliteit en de

¹ Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, *Naar een gezonde basis: bedrijfsfinanciering na de crisis*, Den Haag, 2011, blz. 17-18.

² Mensen zijn voor een voldoende geneigd eerder een 7 te geven dan een 6.

Garantie Ondernemingsfinanciering kennen geven zichzelf een 7,1, tegen 6,2 bij degenen die deze regelingen *niet* kennen.

Financiering gekregen = iets hogere dunk van financiële kennis

Het oordeel over eigen kennis van financiële en financieringszaken is ook wat minder bij ondernemers die de gezochte financiering niet of niet volledig hebben gekregen, maar het verschil is hier gering: een rapportcijfer 6,5 bij succes, en 6,2 bij gehele of gedeeltelijke afwijzing.

7.4 De belangrijkste punten op een rijtje

- Vergeleken met de monitor van 2011 is de solvabiliteit van de bedrijven weinig veranderd.
- Solvabiliteit is gerelateerd aan het succes van financieringsaanvragen: bij bedrijven die het gevraagde bedrag niet of niet volledig krijgen is die lager dan bij bedrijven die de gevraagde financiering wèl volledig krijgen.
- Ondernemers in het kleinbedrijf beoordelen hun eigen kennis van financiële en financieringszaken als matig, in het bijzonder in consumentgerichte sectoren.

8 Financieringsbehoefte bedrijfsleven Nederland

Dit hoofdstuk is gewijd aan de berekening van het totale bedrag aan financiering dat Nederlandse bedrijven in het afgelopen jaar hebben gevraagd en gekregen, en het bedrag waaraan zij dit jaar behoefte hebben, op basis van de bedragen die deelnemers aan het onderzoek noemen. Vervolgens komen de gemiddeld per grootteklasse gevraagde bedragen aan de orde.

8.1 Totaalbedragen

Gezocht bedrag

De berekende financieringsbehoefte in het afgelopen jaar en de verwachte behoefte in het lopende jaar zijn weergegeven in Tabel 35. Het gaat om respectievelijk €27,3 miljard (afgelopen jaar) en €23,9 miljard (verwacht voor komend jaar).

De daadwerkelijk *verkregen* bedragen zijn te vinden in Tabel 36. Zie Bijlage II voor een toelichting op de toegepaste methode.

De totale financieringsbehoefte van de afgelopen 12 maanden zoals begin 2012 gemeten is ruim €2,5 miljard hoger dan gemeten in 2011, en ook hoger dan volgens de monitor van 2011 verwacht¹. De behoefte die men *verwacht* voor het lopende jaar is echter €0,5 miljard lager dan vorig jaar. Het grootste deel van de kapitaalvraag komt van het grootbedrijf, slechts een betrekkelijk klein deel van het kleinbedrijf.

Tabel 35 Totaalbedragen *financieringsbehoefte* * miljoen euro

<i>'Gewogen' bedragen</i>	<i>Financieringsbehoefte afgelopen 12 maanden</i>	<i>Verwachte financie- ringsbehoefte komende 12 maanden</i>
Kleinbedrijf (2 – 50 wp)	3.534	3.766
Middenbedrijf (50 – 250 wp)	8.593	8.581
Grootbedrijf (250 wp en meer)	15.207	11.597
Industrie	9.564	10.815
Bouw	3.093	2.453
Handel	5.961	5.870
Transport en communicatie	2.132	1.528
Zakelijke diensten	3.196	623
Overige diensten incl. horeca	3.388	2.654
Totaal	27.334	23.943

Bron: EIM, 2012

¹ De verwachte financieringsbehoefte van 2011 was €24,6 miljard.

Verkregen bedrag

Tabel 36 bevestigt nog eens dat kleine bedrijven vaker een afwijzing van hun financieringsaanvraag krijgen dan middelgrote bedrijven, en die weer vaker dan grote bedrijven. Het valt op dat de kans van slagen van hun financieringsaanvraag geringer is bij bedrijven in de handel en de overige dienstverlening (inclusief horeca).

Voor het lopende jaar is de verwachte financieringsbehoefte lager dan de realisatie van het afgelopen jaar. Dat is het geval in alle sectoren, met uitzondering van de industrie. Met name in de dienstverlenende sectoren loopt de financieringsbehoefte sterk terug.

Tabel 36 Totaalbedragen *verkregen* en verwachte financiering * miljoen euro

<i>'Gewogen' percentages</i>	<i>Afgelopen 12 mnd. gekregen</i>		<i>Komende 12 maanden verwacht</i>	
<i>Grootteklasse / Sector</i>	<i>Bedrag * € mln.</i>	<i>percentage v. gevraagd¹</i>	<i>bedrag</i>	<i>percentage v. gevraagd</i>
Kleinbedrijf (2 – 50 wp)	2.288	(66%)	1.828	(75%)
Middenbedrijf (50 – 250 wp)	6.226	(74%)	7.615	(78%)
Grootbedrijf (250 wp+)	13.835	(91%)	8.744	(87%)
Industrie en agrosector	8.521	(89%)	8.895	(85%)
Bouw	2.359	(76%)	2.069	(84%)
Handel	4.528	(76%)	4.474	(76%)
Transport en communicatie	1.850	(87%)	1.224	(80%)
Zakelijke diensten	2.628	(82%)	523	(84%)
Overige diensten incl. horeca	2.462	(73%)	1.525	(57%)
Totaal	22.348	(82%)	19.045	(80%)

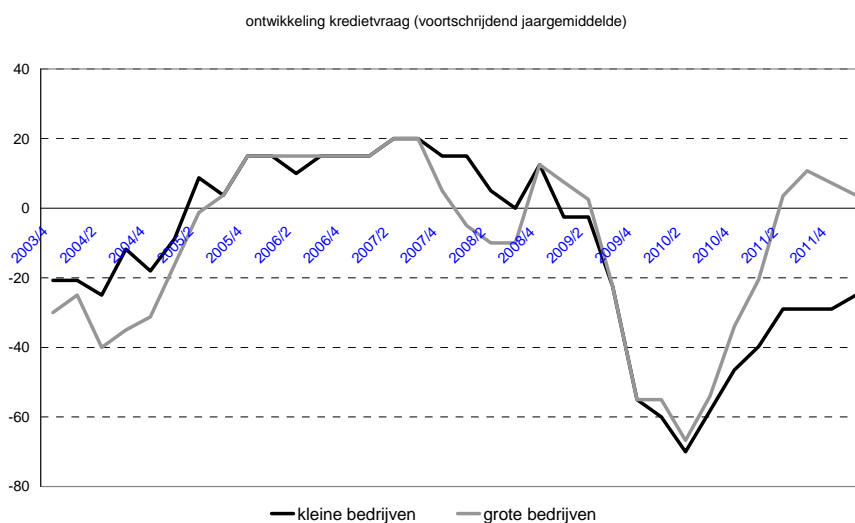
Bron: EIM, 2012

Beoordeling kredietvraag door banken

Figuur 8 laat de ontwikkeling zien van de kredietvraag bij kleine en bij grote ondernemingen zoals die door Nederlandse banken is gerapporteerd aan DNB. Dit betreft het saldo van groei en krimp zoals gemeld door alle banken. Het verschil tussen klein en groot is minimaal, tot 2009. Dan zorgt de kredietcrisis voor een ongekende dip. Daarna herstelt de kredietvraag weer enigszins, maar aanzienlijk meer bij grote dan bij kleine ondernemingen.

¹ De 'slaagpercentages' in deze tabel kunnen afwijken van de in de hoofdstukken 3 en 6 gepresenteerde cijfers. Dit is het gevolg van de toegepaste rekenmethode: 'deels gekregen / verwacht te krijgen' is op 50% gesteld, en hier is gewogen naar werkgelegenheid per sector en grootteklasse.

Figuur 8 ontwikkeling kredietvraag kleine en grote ondernemingen

Bron: DNB, Bank Lending Survey, kwartaalmetingen 2003-2012/1

8.2 Verkregen financieringsbedrag naar omvang bedrijf

Grote bedrijven zoeken kleinere financieringsbedragen

Zoals voor de hand ligt vragen en krijgen kleine ondernemingen kleinere bedragen dan grote. Grote bedrijven stellen hun verwachte financieringsbehoefte in het komende jaar wèl naar beneden bij ten opzichte van hun vraag in het afgelopen jaar, anders dan kleine en middelgrote bedrijven. Zie Tabel 37. Vergeleken met de vorige meting in 2011 zoeken middelgrote bedrijven nu wat minder grote bedragen.

Tabel 37 Per bedrijf verkregen bedragen financiering naar grootteklasse * 1.000 euro¹

'Gewogen' bedragen	Afgelopen 12 maanden gekregen	Komende 12 maanden verwacht
Kleinbedrijf (2 – 50 wp)	265	570
Middenbedrijf (50 – 250 wp)	1.624	1.839
Grootbedrijf (250 wp en meer)	31.315	12.636

Bron: EIM, 2012

Medewerking aan toekomstig onderzoek naar financiering

De deelnemers aan het onderzoek hebben ook de vraag beantwoord of zij bereid zijn om in de toekomst nogmaals een aantal vragen over financiering te beantwoorden. Een flinke meerderheid is daartoe bereid: 84%. Bij kleine bedrijven is de bereidheid iets minder: 80%.

¹ Bij het berekenen van de totalen zijn 'uitbijters' geëlimineerd door de 5% hoogste en de 5% laagst genoemde bedragen niet mee te tellen. Er is bij het kleinbedrijf geen onderscheid gemaakt tussen rechtspersonen en niet-rechtspersonen, door een te gering aantal niet-rechtspersonen dat financiering heeft gezocht.

8.3 De belangrijkste punten op een rijtje

- De voor 2012 verwachte financieringsbehoefte is minder dan die van het afgelopen jaar.
- Grote bedrijven verwachten substantieel minder kapitaalvraag in het lopende jaar, kleine bedrijven juist wat meer.

9 Snelle groeiers versus overige bedrijven

In de literatuur worden snelle groeiers vaak aangemerkt als bedrijven met een hoger risico, waardoor het verkrijgen van de benodigde financiering lastiger is. Aan snelle groeiers is in deze monitor een afzonderlijke analyse gewijd. Het gaat hierbij om bedrijven waar omzet of werkgelegenheid aan het begin van 2012 tenminste 60% hoger liggen dan in 2008. In dit onderzoek gaat het om 9% van de deelnemende bedrijven.

Snelle groeiers zoeken vaker extern naar financiering

Tabel 38 vergelijkt snelle groeiers op een aantal kenmerken met overige bedrijven. De eerste uitkomst is niet verrassend: zij hebben meer vraag naar externe financiering, en maken daartoe zowel gebruik van de al aanwezige kredietruimte bij hun bank als van aanvullende externe financiering. Het gaat daarbij zowel om eigen als om vreemd vermogen.

Snelle groeiers krijgen vaker een weigering

Snelle groeiers blijken de gezochte financiering vergeleken met andere bedrijven minder makkelijk te kunnen krijgen, met name als het gaat om extern eigen vermogen. Vermoedelijk als reactie daarop kloppen zij minder vaak aan bij banken, en vaker bij alternatieve bronnen zoals leveranciers en leasecontracten. Bij de acties om vermogen vrij te maken of in te brengen is er weinig verschil tussen snelle groeiers en andere bedrijven.

De gevraagde bedragen van snelle groeiers liggen beneden het gemiddelde van de overige bedrijven¹. Dit houdt verband met het feit dat snelle groeiers disproportioneel vaak *kleine* bedrijven zijn. Dit is deels inherent aan het gehanteerde criterium: een minstens 60% hogere omzet ten opzichte van 2008 is voor een klein bedrijf gemakkelijker te realiseren dan voor een grootbedrijf.

¹ Het in het afgelopen jaar gevraagde kredietbedrag is bij snelle groeiers gemiddeld 20% lager, de voor het komende jaar verwachte financieringsbehoefte ligt gemiddeld zelfs 45% lager.

Tabel 38 snelle groeiers vergeleken met overige bedrijven

<i>Kenmerk</i>	<i>Snelle groeiers</i>	<i>Overige bedrijven</i>	<i>Aantal bedrijven</i>
Kredietruimte bij bank meer benut	32%	26%	1.385
Financiering gezocht buiten bestaande kredietruimte	34%	25%	1.390
Eigen èn vreemd vermogen gezocht	33%	24%	1.004
Gezocht EV volledig gekregen	53%	74%	
Gezocht EV deels gekregen	20%	6%	110
Gezocht EV <i>niet</i> gekregen	27%	20%	
Gezocht VV volledig gekregen	64%	73%	
Gezocht VV deels gekregen	14%	8%	320
Gezocht VV <i>niet</i> gekregen	22%	19%	
Herkomst VV: huisbank	57%	77%	
Herkomst VV: andere bank	14%	22%	240
Herkomst VV: leverancier	14%	2%	
Herkomst VV: leasing	18%	8%	
Solvabiliteit (EV / (EV+VV))	40%	40%	962
EV gedaald in euro's	17%	29%	1.335
EV gedaald als percentage van de balans	23%	29%	1.297
<i>Acties om vermogen vrij te maken of in te brengen</i>			
Versnelde inning debiteuren	25%	35%	
Bijzondere verkoopacties ¹	49%	50%	
Schuldeisers later betalen	17%	13%	
Minder dividend uitkeren	9%	7%	
Extra privévermogen inbrengen	28%	31%	979
Betalingskortingen debiteuren	15%	20%	
Opschorten aflossing VV	6%	3%	
Factoring, leasing, securitisering	10%	9%	
Aandelenkapitaal volstorten	17%	14%	
Alternatieve financieringsbron ²	7%	4%	

Bron: EIM, 2012.

¹ Voor wegwerken van overtollige voorraden.

² Kredietunie, crowd sourcing.

10 Belangrijkste uitkomsten en verschillen met 2011

10.1 Uitkomsten

De belangrijkste uitkomsten van de uitgevoerde enquête onder 1393 bedrijven van de Financieringsmonitor 2012 zijn:

De vraag

Van alle bedrijven heeft 19% in de afgelopen 12 maanden financiering gezocht, terwijl 24% verwacht dat de komende 12 maanden te gaan doen. Middelgrote ondernemingen zijn koploper: 29% heeft het afgelopen jaar financiering gezocht. De vier belangrijkste doelen van de gevraagde financiering zijn: werkkapitaal (39%), investeringen (32%), bedrijfsmiddelen (19%) en huisvesting (15%).

Bedrijven zoeken anno 2012 vaker *eigen* vermogen omdat, zeker voor kleine ondernemingen, lastiger te komen valt aan vreemd vermogen, en om hun solvabiliteit te verbeteren. Zij wenden zich daarvoor ook tot andere kapitaalverschaffers dan banken, zoals informele investoren.

De totale behoefte in bedragen

Het totaalbedrag aan vreemd vermogen en eigen vermogen dat het bedrijfsleven in de afgelopen 12 maanden heeft *gezocht* is € 27 miljard. Daarvan is ruim € 22 miljard ook daadwerkelijk verkregen. Voor het lopende jaar is de behoefte € 23 miljard, en de verwachte realisatie € 19 miljard.

Het succes

In het kleinbedrijf is de gezochte financiering bij 33% geweigerd, bij middelgrote bedrijven is het afwijzingspercentage 19% en bij grote 10%. Ook krijgen kleine bedrijven vaker slechts een deel van de financiering. Kleine bedrijven zijn dus minder succesvol in het verkrijgen van financiering. Sectoren waar relatief veel financieringsaanvragen worden afgewezen zijn: bouw, horeca en persoonlijke dienstverlening. De sector industrie is het meest succesvol.

Rol solvabiliteit

De solvabiliteit van kleine bedrijven is in 2011 afgenomen. Bedrijven met een (te) lage solvabiliteit krijgen vaker een afwijzing van hun financieringsaanvraag.

Rol ontwikkeling eigen vermogen

De ontwikkeling van het eigen vermogen speelt wél een rol bij afwijzing: waar het eigen vermogen is afgenomen is de kans op afwijzing van een kredietaanvraag aanzienlijk groter. Dit is met name het geval als de daling van het eigen vermogen een gevolg is van een daling van de bedrijfsresultaten.

Acties ter verbetering van de eigenvermogenspositie

Van mogelijke acties om EV vrij te maken of in te brengen wordt versnelde inname van debiteuren het meest genoemd, gevolgd door bijzondere verkoopacties voor het wegwerken van overtollige voorraden en later betalen van schuldeisers. Deze drie acties worden vaker genoemd bij grote dan bij kleine bedrijven. Die noemen inbrengen van extra privévermogen veel vaker.

Gevraagde en verkregen financiering 2011 en verwachting 2012

Van de gevraagde financiering is 22% geweigerd, en heeft 7% minder gekregen dan het gevraagde bedrag. Voor de in 2012 voorziene kredietvraag verwacht 17% een afwijzing, en 8% een gedeeltelijke toewijzing.

Krediet voor snelle groeiers

Snelle groeiers zoeken vaker externe financiering dan andere bedrijven, maar hun kredietaanvragen worden ook vaker afgewezen. Zij zoeken (daarom) eveneens vaker naar alternatieve financiering zoals via leveranciers en leasing.

Kennis van financiële zaken

Ondernemers in het kleinbedrijf schatten hun eigen kennis van financiële zaken in als vrij matig. Dat pleit voor acties gericht op verbetering.

10.2 Verschillen met 2011

- Het beroep van ondernemingen op de bestaande kredietruimte is ongewijzigd gebleven.
- Iets minder bedrijven hebben financiering gezocht: van 22% naar 19%.
- Wèl zoekt men nu vaker naar *eigen* vermogen.
- Herfinanciering en werkkapitaal worden in 2012 minder vaak genoemd als doel, overnames en bedrijfsmiddelen juist vaker.
- Dat beslissingen over financiering worden genomen bij het moederbedrijf wordt anno 2012 vaker genoemd als reden om géén financiering te zoeken.
- Voor vreemd vermogen wendt men zich nu vaker tot een andere dan de eigen huisbank.
- In het MKB neemt het aandeel bedrijven dat de gezochte financiering niet heeft kunnen krijgen toe van 19% naar 33% (het nivo van begin 2010).
- Voornaamste motief om eigen vermogen aan te willen trekken is anno 2012 verbetering van de solvabiliteit.
- Het aandeel eigen vermogen neemt af van 34% in 2001 naar 28% in 2012.
- Ondernemingen die eigen vermogen hebben gezocht zijn er in 2012 wèl vaker in geslaagd dat ook aan te trekken.
- De doorlooptijd van een financieringsaanvraag bij banken verschuift licht: minder vaak binnen twee weken geregeld, vaker in twee tot vier weken.
- Er wordt anno 2012 minder vaak onderpand gevraagd voor een nieuwe lening: dit aandeel daalt van 43% naar 39%.
- De voorwaarden voor externe financiering veranderen ten opzichte van 2011 nauwelijks.
- De verwachte slaagkans voor het aantrekken van extern kapitaal in het lopende jaar is vrijwel gelijk aan die van 2011.
- De voor het lopende jaar te zoeken financiering heeft anno 2012 wèl wat vaker een 'offensieve' bestemming zoals groei en overnames.
- De solvabiliteit van ondernemingen is grosso modo ongewijzigd, maar het kleinbedrijf doet een stapje terug: van 40% in 2011 naar 36%.

BIJLAGE I Vragenlijst

Vraag V04

Hoeveel werknemers telt uw organisatie in Nederland?

Vraag V01

Maakt de organisatie waar u werkt deel uit van een moederbedrijf?

Vraag V02

Maakt uw bedrijf onderdeel uit van een beursgenoteerde onderneming?

Vraag V03

In welke bedrijfstak is uw bedrijf actief?

Vraag V05

Wat is ongeveer de jaaromzet van uw bedrijf in Nederland?

Vraag V05A2

Is de omzet of de werkgelegenheid bij uw bedrijf meer dan 60% hoger dan in 2008?

Vraag V06

Heeft u in de afgelopen 12 maanden uw kredietruimte bij de bank meer benut dan daarvóór? Hieronder verstaan we ook het rood staan op een rekening courant.

Vraag V07

Heeft uw bedrijf in de afgelopen 12 maanden financiering gezocht buiten de bestaande kredietruimte?

Vraag V08

Heeft uw bedrijf in de afgelopen 12 maanden eigen vermogen gezocht, vreemd vermogen (dat wil zeggen, geleend geld), of beide? Achtergestelde leningen worden tot het eigen vermogen gerekend.

Vraag V09

Waarom heeft uw bedrijf gekozen voor financiering met eigen vermogen?

Vraag EXTRA1

Vond u extern eigen vermogen makkelijk te vinden?

Vraag V10

Waarom heeft u geen extern eigen vermogen gezocht?

Vraag V11

Waarom heeft u geen financiering gezocht?

Vraag V12

Voor welk doel of welke doelen zocht u financiering?

Vraag V13

Hoe groot was het financieringsbedrag dat u zocht?

Vraag V14

Heeft u het extra eigen vermogen of de achtergestelde lening die u zocht ook aan kunnen trekken?

Vraag V15

Waarom is volgens u het extra eigen vermogen ... aangetrokken?

Vraag V16

Heeft u het extra vreemde vermogen dat u zocht ook aan kunnen trekken?

Vraag V17

Waarom is volgens u het extra vreemde vermogen [lening(en)] dat u zocht ... aangetrokken?

Vraag V18

Waar heeft u eigen vermogen of een achtergestelde lening aangetrokken?

Vraag V19

U noemde aandeelhouders. Gaat dat om:

- 1: converteerbare obligaties of achtergestelde leningen
- 2: aandelen of opties op aandelen
- 3: beide

Vraag V20

Waar heeft u vreemd vermogen aan kunnen trekken?

Vraag V21

Ik noem u enkele overheidsregelingen. Wilt u aangeven of u daar mee bekend bent?

"de BMKB-regeling (Borgstelling MKB Kredieten)"

"de Groeifaciliteit"

"de Garantie Ondernemingsfinanciering"

"de Seed-faciliteit Technostarters"

"Innovatiekrediet of Innovatiefonds MKB+"

Vraag V22

Heeft uw bedrijf bij het verkrijgen van krediet gebruik gemaakt van:

"de BMKB-regeling (Borgstelling MKB Kredieten)"

"de Groeifaciliteit"

"de Garantie Ondernemingsfinanciering"

"een <%~andere%> overheidsgarantie?"

Vraag V23

Wilt u met een rapportcijfer van 1 tot 10 uw oordeel over het nut aangeven van de u bekende overheids-regelingen?

Vraag V24

Heeft uw bank een overheidsgarantieregeling aangeboden?

Vraag V25

Voor welk bruto leningbedrag heeft u gebruik gemaakt van de garantieregeling?

Vraag V26

Hoe lang duurde de behandeling van de financieringsaanvraag vanaf correcte indiening van alle gevraagde documenten?

Vraag V27

Hoeveel weken vindt u een aanvaardbare doorlooptijd?

Vraag V28

Welke percentage variabele en welk percentage vaste rente moet u betalen over het totale kredietbedrag?

Vraag V29

Moest u extra onderpand bieden voor het krediet? U heeft immers nieuwe financiering aangevraagd.

Vraag V30

Wat was dat onderpand?

Vraag V31

Hoeveel procent eigen vermogen staat er op uw balans?

Vraag V32A

Is het absolute bedrag eigen vermogen van uw bedrijf de afgelopen 12 maanden afgenomen?

Vraag V32B

Is het eigen vermogen van uw bedrijf als percentage van de balans de afgelopen 12 maanden afgenomen?

Vraag V33

Waarom is uw eigen vermogen afgenomen?

Vraag EXTRA2

Ik noem u enkele speciale acties om vermogen vrij te maken of in te brengen. Wilt u aangeven welke u in de afgelopen 12 maanden heeft ondernomen of welke u nog van plan bent te ondernemen of geen van beide?

"overtollige voorraden wegwerken met bijzondere verkoopacties"

"debiteurenpositie verbeteren via versnelde inning"

"debiteurenpositie verbeteren via betalingskortingen"

"gebruik van factoring, leasing/securitiserings van handelsvorderingen"

"schuldeisers later betalen"

"minder dividend uitkeren"

"geplaatst aandelenkapitaal laten volstorten"

"aflossingen op vreemd vermogen (tijdelijk) opgeschort"

"extra privévermogen ingebracht"

"gebruik gemaakt van alternatieve bronnen van financiering: kredietunie, crowd funding of coöperatieve financiering"

Vraag V34

Verwacht u de komende 12 maanden behoefte te zullen hebben aan extra eigen vermogen, aan vreemd vermogen, aan beide, of aan geen van beide?

Vraag V35

Voor welk doel of welke doelen verwacht u behoefte te zullen hebben aan financiering?

Vraag V36

Hoe groot verwacht u dat het financieringsbedrag zal zijn dat u gaat zoeken?

Vraag V38

Verwacht u dat u financiering kunt krijgen?

Vraag V39

Bij wie verwacht u financiering te kunnen krijgen?

Vraag V40

Gaat u toch proberen financiering te verkrijgen?

Vraag V41A

Heeft uw bank in de afgelopen 12 maanden de kredietvoorwaarden aangepast?

Ik leg u een aantal mogelijke aanpassingen voor:

Rente.

Vraag V42A1

Is uw vaste rente verhoogd of verlaagd?

Vraag V42A2

Is uw variabele rente verhoogd of verlaagd?

Vraag V41B

Andere kosten zoals vergoedingen en provisies. Heeft uw bank deze de afgelopen 12 maanden aangepast?

Vraag V42B

Zijn deze verhoogd of verlaagd?

Vraag V41C

Beschikbare omvang van het krediet of kredietlijn. Heeft uw bank deze de afgelopen 12 maanden aangepast?

Vraag V42C

Is dit vergroot of verkleind?

Vraag V41D

Beschikbare kredietlooptijd. Heeft uw bank deze de afgelopen 12 maanden aangepast?

Vraag V42D

Is die verkort of verlengd?

Vraag V41E

Eisen omtrent onderpand. Heeft uw bank deze de afgelopen 12 maanden aangepast?

Vraag V42E

Zijn deze aangescherpt of versoepeld?

Vraag V41F

Eisen omtrent minimum aan solvabiliteit

Vraag V42F

Zijn deze aangescherpt of versoepeld?

Vraag V41G

Andere voorwaarden zoals garanties, doorlooptijden en procedures

Vraag V42G

Zijn deze aangescherpt of versoepeld?

Vraag EXTRA3

Welk rapportcijfer van 1 tot 10 geeft u voor uw eigen kennis van financiering en hoe die te verkrijgen?

Vraag V43

Heeft u de afgelopen 12 maanden uw eigen voorwaarden voor het verstrekken van krediet aan uw afnemers gewijzigd?

Vraag V44

Welke bank is uw huisbank?

Vraag V45

Dit onderzoek zal elk half jaar herhaald worden. Mag ik u vragen om na de zomer nogmaals een aantal vragen over financiering te beantwoorden?

BIJLAGE II Onderzoekverantwoording en kenmerken respondenten

Onderzoekverantwoording

Er zijn 4.716 adressen gebruikt voor het uiteindelijke resultaat van 1.393 geslaagde telefonische interviews, random getrokken uit het beschikbare adressenbestand (REACH). Het streven van 1.420 interviews is niet volledig gehaald door een ontoereikend aantal grote bedrijven in enkele sectoren.

Van de 4.716 benaderde bedrijven waren 1.973 om uiteenlopende redenen niet te bereiken (42%). Nog eens 387 vielen buiten de gestelde criteria (8%), en 963 weigerden medewerking. Gerelateerd aan de som van deelnemers + weigeringen is dit 41%. Dit is vrijwel gelijk aan de uitkomst van de meting in 2011.

Tabel 39 Kenmerken van respondenten en weigeraars

Kenmerk	respondenten	weigeraars
Kleinbedrijf	36%	32%
Middenbedrijf	35%	39%
Grootbedrijf	30%	29%
Agrarische sector	7%	6%
Metalektro	8%	7%
Voedingsmiddelenindustrie	6%	6%
Overige industrie	8%	7%
Bouw	9%	12%
Autobranche	3%	3%
Groothandel	8%	9%
Detailhandel	6%	9%
Horeca	8%	8%
Transport en communicatie	10%	8%
Zakelijke diensten	22%	21%
Overige diensten	7%	6%
Starters: < 5 jaar gevestigd	10%	9%
Langer gevestigde bedrijven ¹	26%	23%

Bron: EIM, 2012

De verdeling naar sector, grootteklasse en 'leeftijd' van bedrijven die medewerking hebben verleend en bedrijven die hebben geweigerd verschilt betrekkelijk weinig. De sector transport en communicatie heeft vaker meegewerkt. Bouw en detailhandel hebben wat vaker medewerking geweigerd. Ook hebben kleine bedrijven (tot 50 werkzame personen) vaker meegewerkt dan met name middelgrote bedrijven (met 50 tot 250 werkzame personen).

¹ De percentages van starters en langer gevestigde bedrijven tellen niet op tot 100%: dit onderscheid is alleen gemaakt bij kleine bedrijven, het 'ontbrekende' percentage is dat van middelgrote en grote bedrijven.

De verschillen zijn geen reden om te twijfelen aan de representativiteit van de respons. Dit uiteraard met de kanttekening dat andere bronnen van 'bias' niet bij voorbaat uitgesloten kunnen worden. Zie verder Tabel 39.

De telefonische enquête onder ondernemers, en deels met financieel directeuren, CFO's en controllers, is gehouden in februari 2012. Zie Bijlage I voor de vragen die zijn gesteld.

Kenmerken respondenten

Tabel 40 Kenmerken van de deelnemende bedrijven

<i>Kenmerk</i>	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>Totaal</i>
Maakt deel uit van moederbedrijf	20%	47%	69%	44%
Onderdeel van beursgenoteerde onderneming	1%	11%	36%	15%
<i>Aantal werknemers in Nederland</i>				
Minder dan 10				77%
10 tot 100				18%
100 tot 250				2%
250 tot 500				1%
500 tot 1.000				1%
1.000 tot 2.000				0%
2.000 en meer				1%
Groeibedrijf ¹	14%	8%	4%	9%
Jong bedrijf ²				10%

Bron: EIM, 2012

Weegprocedure voor representativiteit

De omzet is gevraagd in grootteklassen. Voor berekening van het omzettotaal is de ondergrens + 0,4 maal de afstand tot de bovengrens genomen. Dus een omzet in de klasse van €500.000 tot €1 miljoen is €500.000 + (0,4 x (€1 miljoen - €500.000)) = €700.000. Voor klassen 'minder dan bedrag Q' is 0,5 x Q genomen. Voor de klasse 'Q en meer' is 1,25 x Q genomen.

De enquête-uitkomsten zijn deels herwogen op basis van het aantal bedrijven per sector en grootteklasse. Aangezien deze weegfactoren met name grote bedrijven (250 werkzame personen en meer) als het ware 'wegdrukken' bij antwoorden op een groot aantal vragen worden veel van de gepresenteerde cijfers gerapporteerd op basis van de werkelijke aantallen in de enquête. Als weging is toegepast, wordt dit vermeld.

¹ Omzet of werkgelegenheid tenminste 60% hoger dan in 2008.

² Minder dan 5 jaar gevestigd (alleen kleinbedrijf tot 50 werkzame personen).

Vaststellen financieringsvraag

Om totaalbedragen voor gezochte financiering te berekenen, is per sector en grootteklasse het gemiddelde bedrag van de gezochte en te zoeken financiering vastgesteld (bedragen berekend volgens de in de eerste alinea van de vorige paragraaf beschreven methode). Vervolgens is gecorrigeerd voor de 'scheve verdeling' binnen grootteklassen, met name bij het grootbedrijf. Doordat de omzet per sector en grootteklasse is gehanteerd als weegfactor kunnen bedrijven met een grote financieringsbehoefte die toevallig in de steekproef zitten een onevenredig groot gewicht in de schaal leggen. De laatste stap is vermenigvuldiging van het gemiddelde bedrag met de slaagkans (bron: enquête) en met het totaal aantal Nederlandse bedrijven in diezelfde sectoren en grootteklassen (bron: CBS).

Bij bedrijven met 100 en meer werknemers die geen antwoord hebben gegeven op de vraag naar hun financieringsbehoefte in de komende 12 maanden is aangenomen dat hun financieringsbehoefte gelijk is aan die in de afgelopen 12 maanden. Ook zijn enkele kennelijke invoerfouten gecorrigeerd, evenals 'onwaarschijnlijk hoge' financieringsbedragen: hierbij is per sector en grootteklasse de ratio berekend van het gezochte bedrag en het aantal werknemers, vervolgens de mediaan bepaald, en het financieringsbedrag gemaximeerd op 5 maal die mediaan.

Om het daadwerkelijk *verkregen* bedrag te berekenen is aangenomen dat het aandeel van degenen die aangeven het gevraagde bedrag 'gedeeltelijk' te hebben ontvangen 50% is van het bedrag dat zij zochten.

BIJLAGE III Nadere uitwerking kengetallen hoofdstuk 2

Deze bijlage detailleert de opbouw van de balans- en resultatenrekeningniveaus en financiële kengetallen die gebruikt zijn om een beeld te schetsen van de bestaande financieringspositie van het bedrijfsleven, de uitsplitsing hiervan naar sector en grootteklasse en de ontwikkeling van deze positie in recente jaren. De zaken genoemd in de rechterkolom zijn balans- en resultatenrekeningposten zoals zij beschikbaar zijn bij het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Tabel 41 Detaillering kengetallen

<i>Niveau of kengetal</i>	<i>Opbouw</i>
Vaste activa =	Immateriële vaste activa + materiële vaste activa + deelnemingen + langlopende vorderingen
Vlottende activa =	Voorraden + kortlopende vorderingen + handelsdebiteuren + liquide middelen
Eigen vermogen =	Eigen vermogen
Kort vreemd vermogen =	Kortlopende schulden + handelscrediteuren
Lang vreemd vermogen =	Belang van derden + egalisatierekening + voorzieningen + langlopende schulden
Solvabiliteit =	Eigen vermogen / totaal vermogen
Liquiditeit (<i>current ratio</i> of werkkapitaalratio) =	Vlottende activa / kort vreemd vermogen
Rentabiliteit eigen vermogen =	Netto winst / eigen vermogen

Bron: Panteia/EIM

De hoofdtekst geeft in een figuur op meer intuïtieve manier een vergelijking van diverse financiële kengetallen tussen sectoren weer. De onderliggende waarden zijn in onderstaande tabel terug te vinden.

Tabel 42 Verdeling balans naar sector

Sector	Solvabiliteit	Liquiditeit (current ratio)	Rentabiliteit eigen vermogen
Landbouw	0.41	1.63	-9.5%
Industrie	0.50	1.48	13.5%
Bouwnijverheid	0.29	1.47	11.2%
Handel	0.35	1.41	15.6%
Horeca	0.23	1.49	13.7%
Vervoer	0.33	1.19	6.3%
ICT en zakelijke diensten	0.35	1.36	14.7%
Overige diensten	0.26	1.10	3.5%
Totaal	0.41	1.47	13.0%

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM

Ook voor de verdeling naar grootteklasse in het jaar 2010 is in de hoofdtekst een grafiek geplaatst voor een intuïtieve vergelijking. De exacte onderliggende waarden zijn terug te vinden in Tabel 43. Deze tabel presenteert de financiële kengetallen voor zowel de indeling naar grootteklasse op basis van werkzame personen (links) als op basis van omzet (rechts).

Tabel 43 Kengetallen financieringspositie naar grootteklasse

Grootteklasse	Definitie o.b.v.		Solvabiliteit		Liquiditeit (current ratio)		Rentabiliteit eigen vermogen	
	werkzame personen	omzet						
Kleinbedrijf (nrp)	0 - 49 wp	€0 - 10 mln	0.22	0.22	1.84	1.84	4.3%	4.3%
Kleinbedrijf (rp)	0 - 49 wp	€0 - 10 mln	0.35	0.37	1.75	1.57	15.8%	-1.0%
Middenbedrijf	50 - 249 wp	€10 - 50 mln	0.36	0.38	1.50	1.61	11.8%	12.1%
Grootbedrijf	250+ wp	€50+ mln	0.46	0.45	1.28	1.35	12.6%	15.7%
Totaal			0.41	0.41	1.47	1.47	13.0%	13.3%

Bron: CBS, eigen berekening Panteia/EIM